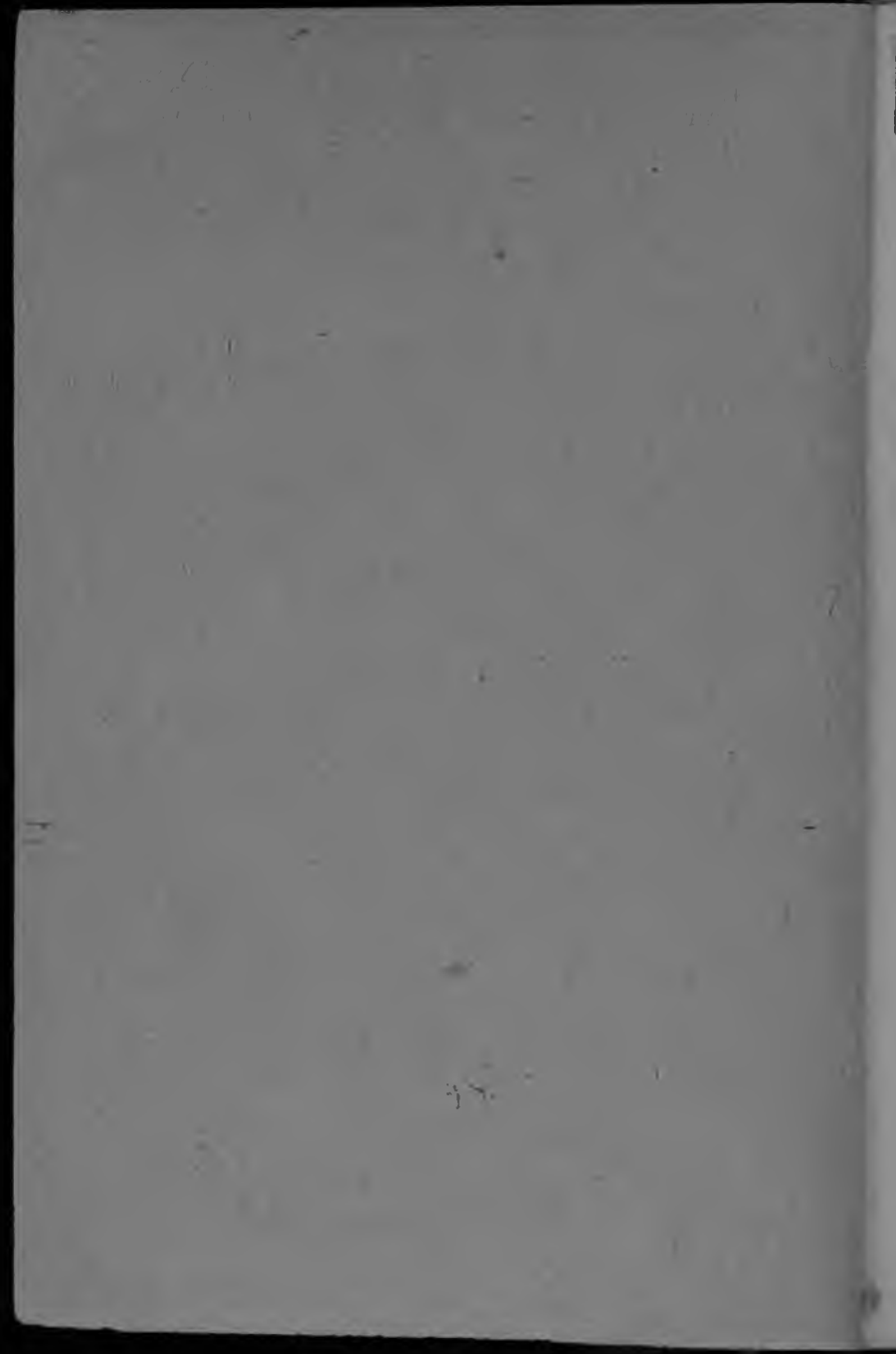

~~17:9-9~~
240

АСАВЧЕНКО-БЕЛСКИ

ТРАКТОРЈАС ДА КОМБАЈНЈАС

КОМИ ИГА ЛЕЗАНТИ

Коми-3

2-1044 А. Савченко-Бельскі

ТРАКТОРЈАС ДА КОМБАЈНЈАС

КОМИ ҢГА ЛЕЗАНІН
СЫКТЫВКАР — 1931

А. Савченко-Бельский—Трактора и комбайны

Отпечатано в тип. Коми

ГИЗ-а в кол. 3000 экз.

Заказ № 5938 Об-

лит № 853.

г. Сыктывкар.

1931 г.

НЫГА ЛЕЗАНІНГАН

Савченко-Бельскіјлөн „Тракторјас да комбајн-јас“ ныга зев колана ныга. Тајо ныгаыс колө лоны велөдчан ныгаон быд колхозниклы, коді ужалө тракторон. Ныга виставлө уна сикас системаа тракторјас жылыс, төдмөдө тракторјасон да велөдө кызі колө тракторкөд вөдйтчыны, кызі сіјөс візны.

Міјан уж петкөдліс, кушөм лока-на пуктөма міјан тракторјас вылын ужлыс кадрјас лөсөдөм, кушөм-на јона міјан ужалігөн жугавлөны тракторјас.

Сөмын коланлуныс тајо ныгалөн муно ылөжык техническөј руководство діныс. Тајо ныга оз сөмын вистав трактор жылыс, но і нуөдө агітатсіја трактор вөсна Ныгаыс лыдфыс адзас уна колана материалјас, коді петкөдлө тракторон ужалөмыс гырыс преімушществојас, тракторлыс ыжыд проізуодітелност. Лыдпасјас петкөдлөны: 1 гектарөс вөлөн гөрөм да піновтөм сувтө 9 шайт, а тракторон ужалігөн 7 шайтыс ещажык. Вөлөн көзөм 4 ш. 75 ур, тракторон 2 ш. 25 ур, урожај ідралөм вөлөн 4 ш. 50 ур, тракторон 2 ш. 96 ур. Помасөзыс 1 гектарөс ужалөм сувтө вөлөн 17 ш. 25 ур, тракторон 13 ш. 20 ур.

Лыбө мөд лыдпасјас Таловскөј машинно-тракторној станціјалөн (ЦЧО): крестана мујас вылын шабділөн урожај 1 гектарыс воө 8 центньер, зөр — 13 центньер, а МТС мујас вылын шобді 12 центньер, зөр — 15 центньер. Тащөм лыдпасјассө

нигаыс адзан уна. Нѳшта ѳтѳ лыдпас, кытыс тыдалѳ, кыз МТС мыштѳдѳ ужалыс крестанаѳс кулак експлоатацѳја кѳ улыс. Лыдпасјас петкѳдлыгѳны кѳјѳм рајоныс: Темѳрчајевскѳј, Бугурусланскѳј да Старо-Оскољскѳј. МТС организујтчытѳз тајѳ рајонјасын му вѳлі кѳртымалѳма (арендујтѳма) кулакјаслы первоја рајонас 1970 га, мѳдас 665 га да којмѳдас 3500 га. МТС организујтчѳм бѳрын кѳртымалѳм му колѳс первој рајонын ставыс 162 га.

Тајѳ петкѳдлѳ кушѳм револуцѳја пуѳдѳ сѳктса овмѳсјасын трактор.

Сещѳм-жѳ ыжыд роль ворсѳ мѳд сложнѳј машина--комбајн, ѳод јылыс. нигаын зев-жѳ бура гѳжсѳ.

Тајѳ став вѳсталѳм горјасыс мѳјанлы лезѳ ошкыны Савченко-Бельсѳјлыс ниғасѳ.

ТРАКТОР ДА ӨКТЯСӨС СОТСИАЛЫМ ТУЖӨ ВУЖӨДӨМ

Витвсса план помасіг кежлө колхозјас да совхозјас мујас вылын Совет Сојузын кутасны ујавны 500 сурс гөгөр трактор да 120 сурсе унжык зик выл машина — камбајн.

10 во сајын на СССР-ын тракторјасыд вөлі лыддысөны сөмын дасјасөн, а комбајнјасыд колхоз мујас вылө воісны сөмын 1929-өд воын. Тажө кык торјыс петкөдлө, кызі мјан вужсаһыс вежсө, полјассама мувіз ујалан техника. 1927 воын-на посні крестана овмөсын СССР пагта лыддыеліс 5 мільон гөгөр ас вөчөм гөр да мүкөд полөс ас вөчөм ујалан көлүј.

Вөчны революціја өіктса овмөс техникаын лоі позана сөмын візму овмөс сотсіалызм туј вылө вужөдөм өдснә, көдөс нуөдө коммуніст партіја. Сөмын соціалістіческөј коллективізірованнөј өікт вермас вөдөтны візму ујалап ғырыс машинајас. Оз ков вунөдны—трактор, көді колхоз да совхоз кын сотсіалызм туј вылө өіктөс вужөдан өрудөдө, кулак кын (да заграничаса капіталіст кын) аһнысө озырмөдан да ужалыс јөзөс нартітан өрудөдө.

Кор первој-на лоіны мјан Сојузын тракторјас, кулакыд быд ногөн вөлі зилө бостны трактортө ас кіө, лөжнөј колхозјас котырталөмөн, быдсама полөс кооператсіјаө пырөмөн да с. в. Кор кулак-лы лоі ветөма отпор, секі сіјө мөвпсө вежіс,

кутис муны візму овмөсө трактор сујомлы паны д Кулак бура төдө — колхозын трактор медбур средство кулак нартитөм улые петны. Кулакдон пропагандаыс мукөд дырји инмылис аслас пасө, гө-ла да шөркөд-дема олысјас трактор вылад відө-дисны мистөма.

Сөмын колө вөлі кымыкө вө колхозјасын тракторјасөн ужалөм, медем гөла да шөркөд-дема олыс крестана гогөрвоисны тракторлыз ыжыд бурлунсө, нөльзасө.

Өні ин Совет Сојузын абу нөтөк пелөс, көні ескө тракторлы мунысны воча, прөтив.

Вескыда наступайтөмөн кулак ез вермы нөнөм вөчны-да, сјө борјис мөд тактика.

Кукак зиль дөсөдны колхозлы пэкөдјас, орөд-ны коллективизатсја уж да нуөдны пропаганда вузавлыны мувиј ужалан көлуј кытчө сурө, вузав-лыны да начкавны скөт колхозө пыртөз, „колхо-зын став ужсө кутас вөчны комбаји да трактор“ лозунгөн.

Тап кулакдон сјз-жө нөнөм оз артмы. Сөрт, социалистическөј мувиј ужалөм кутас муны маши-најасөн, сөмын колхозчыкјасмы оз ков вунөдны — мјјан промышленностлые став поңана выпсө сы выдө пунктөмөн-на тајө војасын сиктјасө зик тыр-мымөн огө-на вермө бесны машинајас да трактор-јас, көт ескө машинајас да тракторјас стрөитан өдлө мј өні кынодам вөвлытөма-да. Локтан во-јасө коллективизатсја кызвыннас колө кыптыны лучкја вөв вып используйтөмөн, тракторнөј да вөв вынөтөлаалөм нвоставны машинно-конној да трак-торно-конној станцијас. Оз ков вунөдны Сталин јортлыс кывјассө „колхозјасын мувиј ужалан куц прөстөј көлуј отлаалөм сетас вывти ыжыд еф-фект, код жылыс ез дыстлыны мөвпыштыл мјјан практикјас“.

ВКП(б) ЦК 1980-өд воеа январса решениён сөтис чорыд индөд: „Вөв вынөн мувиң ужалан көлуј ми огө-на вермө тајө војасын вежны машина-өн ужалан көлуј вылө—да, ВКП(б) ЦК шөктө чорыда кучкыны вөв вынөс коллективизатсия нуөдинөн тырмытөма доңжалөм куға, коді вайөдө вөвјассө вузавлөмө, начкавлөмө.

ВКП(б) ЦК төдчөдөмөн индө, мыј өвија кадө зев бур лөсөдны колхозјасө вөв-машина базајас да вөв-тракторнөј базајас, да трактор-вөв вын лучкіа использујтөм“.

Тракторјас да комбайнјас уна во кежлө-на колөны тырмытөм машинајасөн.

Тас тыдалө, кушөма тракторөс колө колхозын, совхозын, машинно-тракторнөј станцияјасын тыра использујтны, мед егкө продукцијаыс сылөн вөлі ыжыдзык.

Бура, лучкіа использујтны машинаөс верман сек, кор төдан машинасө, ков сјөн кутан ужавны.

Та вөсна колө, мед колхозса быд шлен вөлі төдса машинакөд, кужіс сјөн ужавны.

Тајө ныгаыс лезгө отсавны колхозниклы төд-масны тракторјас да комбайнјас устројствоөн, медем сјөс төдны да кужны ужавны, примењајтны уж вылын тајө машинајасө.

КЫҢ КЫПАЛІС ТРАКТОР ВӨЧӨМ

Өні емөс уна сїстемаа тракторјас: көлөсаа, гусеничнөј; мукөд сөктанас уна тоннаа, вермө кыскыны дас-даскык ралыка плугјас, мукөд—ичөтүкөс да вөрысөсөжык, сөмын кыскө ещажык, өтї ралыка плугјөз весіг; коді ужалө бензинөн, коді карасинөн лїбө нермөн.

Медем гөгөрвоны быд сїстемаа трактор, колө төдны кыңи кыпаліс тракторјасө вөчөмыс.

Медвоцца трөкторјас (70 во сајын) ужалдыны
вөлі парон. Сіјө вөлі зев лок, ыжыд машина—
сөктанас уна со центнер. Трактор „Рустон“ сөк-
танас вөлі 200 центнер (1200 пуд). Секи најө вө-
ліны зев донаөбө дај зев лок наон вөлі ужавнытө,
весег помещік овмөсјасө оз вөлі боставны.

Сөмын кор лоі внутреннөј сгораннөа двігатель
(та јылыс висталам бөрынжык), тракторјас вөчөм
кутис өдјө кынавны. Медвојдөр трактөр бурмө-
дөм куца кутисны сөктасө сылыс чінтыны да
софтыны кыскан вын, кокнөдны машинаон вөбит-
чөм вескөдлөмсө.

Өтпырјөн чіні і ужалыс јаз лыд трактор до-
рын. Важ сөстемаа трактор дінын ужавны вөлі
колө кујім робочөј: механик, сылы отсасыс да
плуг дорын ужалыс, а өні плугөн да тракторөн
ужалө да вескөдлө тракторіст өтнасө. Ем өні выль
тракторјас, кодјас вермөны морттөг ужавны, ін-
дасны туй вылө лөбө бөрөзда вылө да ачыс мунө,
тракторіст вескөдлө сөмын бергөдчегјасөн, мукөд
каднас нем оз ков вөчны.

Кымын воцө кутисны бурмөдны тракторөс, сы-
мын паскыджыка кутисны сіјөс іпользуютны сөктса
овмөсө. Абу-нын өні некущөм уж, кытөн ескөн ез
вермы ужавны трактор.

Бөрја кадө тракторјас вөчөм паскалө кык
тујөд: бурмөдөбөны важ конструкция тракторјас
да лөбөдавсөбөны выль сөстема гырыс вына трак-
торјас — 60-80 вөв вына. Ташөм гырыс трактор-
јөсыс зев бурөс мјанлы, СССР-ын, социалистичес-
көј гырыс мувіз овмөс ужын. Чужөны посні ма-
шинајас, кодјасөс лөбөдөма торја ужјас вылө,
кыз трактор-култөватор, кокнө, вөрысжык трак-
торјас отсасан уж вылө да с. в.

Бурмөдөбөны трактор бердө домавлөм (пріцеп-
нөј) машинајас: плуг, көзан, ыцкан, вундан маши-
најас.

Отырjó тракторлыг конструкциясö вежігöи вежеö сылöи устройствөыс медколана частыслöи — двігательыс, лїбі моторыс.

Өнїа тракторяслöи двігательыс ыжданас абу ыжыд дај выннас 20-80 вöв вынө, ужалöны карасїнöн. шочажык бензїнöи да керпöи.

Тракторлöи двігатель

Тракторлöи медса колана торјыс — двігатель. двігатель сајын тракторлöн бура ужалöм. двігатель дбзöрїтöм сајын машїналöн ужалöм. Тат өнї вїсталöм трактор двігатель јылыс да кызїк сїјö ужалö. Мї возын вїсталїм—өнїа тракторяслöи внутрөнњöј сгоранњöа двігатель, ломтысö карасїнöн, бензїнöи лїбö керпöн. Медым тöдны внутрөнњöј сгоранњöа двігатель јылыс, вїздöлам мыöи торјалöны парöвöј машїна да внутрөнњöј сгоранњöа двігатель.

Парöвöј машїнаын ем пач, кöн сөтчö ломтас (пес, шом, керп), пач вылас ем пöрт, пöртас ва. Кор ваыс пузас, сїјö пöрö парö, пар сөсөа петö машїна ужалан частјасö, медвојдöр цїлїндрö (1-d берпас). Цїлїндрса стөн бердтї тоныда ветлöдло поршень. Пöртыс воыс пар поршенöс вöтлö возö цїлїндр пыщкö. Кор локтас поршеныс тупїкö — кутас муны бöр, сы вöсна бöрö мунö, мыј цїлїндрö пар локтан розјас (розыс кык) мöда-мöд велласöмöн тупкысöны-вогööны ветлöдлан јуш-кабн (заслонкаöи). Кор поршеныс цїлїндр пыдöсöзыс воас, пар пырас возза розыс тупкысö, сы пыддї вогöө мöдар помөыс d. c. в. Сїзкö, парöвöј машїнаад ломтасыс сөтчö торја пачын, ылын ужалан машїннöј частыс — цїлїндрыс.

Зїк мöд нога внутрөнњöј сгоранњöа двігательын. Тан ломтас (быт кїзöр: керп, карасїн да бензїн) сөтчö ужалан машїннöј частын цїлїндр

пыцкын. Сіжөн і двігательыс шубо пыцкын сотча-
ён (внутренней сгорания).

Бидён тодоны, шонодоом карасін дорбо-ко лом-
тысана ізтог матыстап — карасін өзю, лоо ічотік
взрыв. Ціліндр пыцкын, кытчо вескало сынобкодо
отлаасом паро пором карасін, бид ужыштотмын

1-оо серпас. Паровој машина ціліндрлои пыцккоо.

лоо ломтаслои взрыв, кызі ружю ствол пыцкын
лыјігөн. Ружю стволын порок өзю — лоо газ,
код зев ыжыд вынои јотко зарадсо да вотло
сіје ствол пыцкыо.

Двигатель ціліндр пыцкын бид ужыштотмын
одоо сотчо (взрывајтчо) мыјкомында ломтас. Газ-
јас, кыз ружю стволын, лічкони поршенос да
щоктоны ветлодлыны. Поршень, кызік і паровој
машинаын, ціліндр пыцкын вожо муно газон
лічкомон, а бурсо-кор газ ціліндрыо петас ортсо
наросно газ лезны лосодома роф пыр (клапан
пыр).

Газікөн двігательлои уж муно тащом ногон:
бид ужыштотмын выло коло ціліндро кытыекко бост-
ны сынод бускоо ломтаскоо сорон, сіје сорлассо
топодны да і озтыны. Газ, код лоі сорлас сотчо-

мыс, лічкө поршен ылыö коді поршенлыс ветлөм öс сетö ветлөддыс шатун да кривошип пыр колечатöј валлы да маховіклы. Колечатöј вал шестернајас пыр сетö бергөдчөм тракторнөј көльсаяслы.

Пыщкын сотчан двігательяс жүкөны кык сікасаө: ноль тактаө да кык тактаө.

Онi відлалам кущөмжыкөс тајө кык өкаса двігательыс.

Ноль-такта двігатель

Унжык тракторјас ужалөны ноль такта өјө ветлыс двігательөн.

Нольтактаөн шусө сещөм двігатель, кодлөн поршен нольпөв мунөмыс (мөд ногөн-кө—тактыс)— өтік робочөј. Поршеныслөн кујім мунөмыс лөсөдөны нольдыс мунны, кор і лөсө ломтаслөн взрыв, поршен прімітас јөткыштөм да сетö сіјөн бергөдчыны маховіклы.

Өтка ціліндра двігательын механізм кујім тыртөм ходсө вөчө маховіксаы. Мі төдам — өдјө-кө бергөдны маховік (лібө көльсая), сіјө оз пыр суат, а кутас вөзө бергавны да бергөдлыны щөщ сыкөд өтлаалөм механізм. Двігательясын, көн кык да ноль ціліндр—ужыс мунө вочасөн: кор өтік ціліндрын взрыв, мукөдыс вөчөны лөсөдчан ходјас.

Төдмалам өні, мыј вөчөсө ціліндрын нольнан тактсө вөчөгөн.

Ноль такта двігатель ціліндрын ем трубајасын јітеөм кык роф: өтіыс (трубкаыс — кыскан, кыскө шонтөм да бусмөм ломтас, мөдыс — вөтлөм, ужыштөм бөрө вөтлө газ.

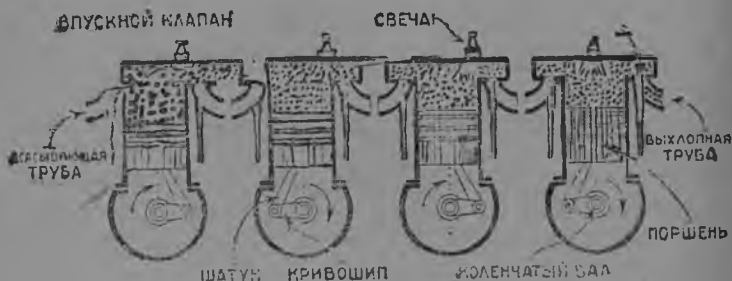
Кык јушка торја механізмөн мөда-мөд вежмөныс тункөны да востөны трубка рофјассө.

Уж мунө тащөм ногөн (2-өд берпас).

Возда такт (кыскөм) поршень мунө цилиндр вевт дорсаң да кыскө лөмтас. Вөтлан клапан пөдса, кыскан — восса.

Мөд такт (топөдөм). Поршень мунө бөр. Кыккан клапаныс топыда пөдсаөс да бускоф ломтас сынөдкөд щөщ жона толөдгө.

Кожмөд такт (ужалөм). Електрическөй бикинөн ломтас өзжө, кыккан клапаныс пөдсаөс. Газ личкөмөн поршень мунө цилиндр вевтсаң да ассыс мунөмсө сетө шатун да кривошипн пыр маховиклы.

2-дө серпас. Нөль такта дөвигателлөн уж. Шужгасан вескыдвылө: кыскөм, топөдөм, взрыв да вөтлөм.

Нөльөд такт (вөтлөм). Поршень мунө бөр, вөтлан клапан восса да сы пыр газяс ускөдчөнн петны цилиндыс.

Ломтас

Нөль такта дөвигателласлы ломтасөн вермас лонны өңжө сотчыс кизерттор, унжыкысө бензин да карасин.

Ми виставлим иш, ломтас цилиндрө вескалө бусмөмөн да сорөн сынөдкөд. Бусмөмыс да сынөдкөд сорласөмыс мунө торжа приборын, кодешуө карбюраторөн (3-дө серпас).

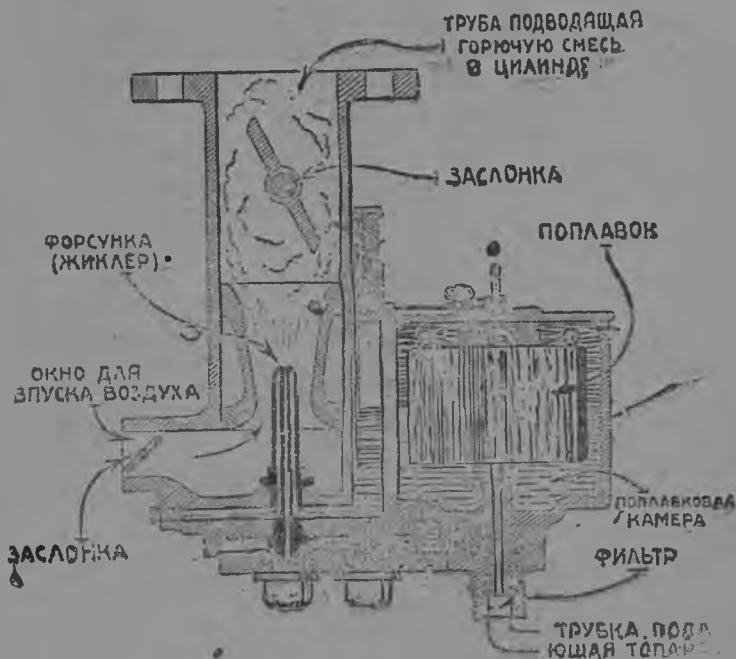
Сынөд да ломтас (карасин либө бензин) парлучкия сорласөм сайын ломтас лучкия визөм да

двигательн уж. Сорласын-кө вывті уна ломтас нар, сіјо оз тырөз сотчы, вөтлан трубка пыр нетө сөд щын, двигатель ужалө лока.

Сорласын-пө еща ломтас — сотчөм муно нөж-јі да сіз-жө двигатель лока ужалө, вөтлан труба-ын кутас кызыны бытөкө лыјеөм шы.

Бур сорласын мед вөлі 15 част сынөдлөн да 1 част карасінлөн либө бенчінлөн.

Омөлік тракторістлөн уна ломтас муномыс унжыкысө виставсө карбјураторөн ужавны куж-төмөн.

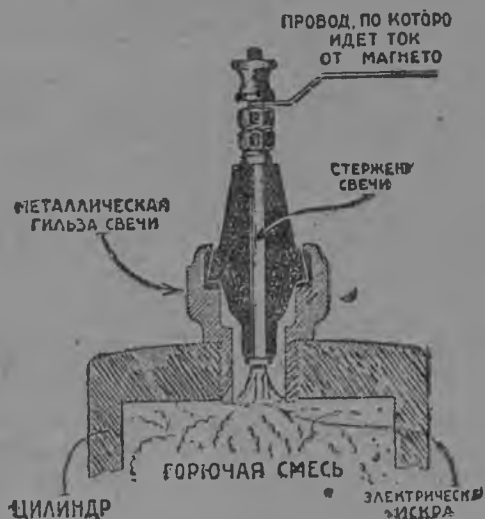
3-өд серпас. Клатрак тракторлөн карбјуратор.

3-өд серпас вылын петкөдлөмө карбюраторлыг пышкөссө.

Карбюраторлөн ужыс мунө тази: ломтас визан баксаң ломтас локтө трубкаяс пыр поплавокөй камераө.

Камераө вотөз ломтас мунө филтр пыр, кытө-ни сийө весасө быдсама пөлөс бокөвөй торјасыс.

Поплавкыс камераад ломтасыс век өтмында. Камера тырөм бөрын поплавок кыптө да оз кут леңны ломтассө пырны камераө. Карасин, бензин бырөм бөрын поплавок летчө увлаң, вөссө рөз, код пыр бара пырө колана мында ломтас. Поплавкөвөй камерасаң ломтас мунө форсункаө (мөд ногөн — шиклер). Мыјдтө колө ломтас — верман лөсөдны регуляторөн, код тупкөда вөстө трубкаса рөз, кытө форсункаө воө ломтас.

4-өд серпас. Свеча.

Ціліндраса поршенён кыскөм сынöd ускöдчö сорласан камераö, ыжыд вынөн мунö форсунка понöd да бостö бусмём ломтас Сорласан камераыг бусмём да сорласём сынödөн ломтас мунö ціліндрö.

Сынöd пыран трубаын ем јушка, кодөн позö леңны колана мында сынöd, код сесса мунö сорласан камераö. Тазікөн лөсөдчö колана сорлас.

Трубаас ем мöd јушка, код вадödө ломтас сорлассö ціліндрö. Мöd јушкаөн лөсөдсө колана сорлас ціліндрö сетём вылө. Карбјуратор—машінаас медса небыд тор; кор сіјö жугалас лібö јогөссас—двигатель. оз кут лүчки ужавны лібö сувтас.

Өзтөм

Ломтас өзјö електрічество бікіңсаң, кор поршень кojмөдыс-нын мунö. двигателькөд отлаалöма електромагнітнöј ічөтк машіна. Сысаң мунöны проводјас (проволака) ціліндрö виңтөтөм стержень дорö (стержень шусö сіскөн—свечкаөн). Колана кадö стерженьын ціліндр піын савкнөтö бікің, кодсаң өзјö ломтас.

Свечалыг устройствосö петкөдлөма 4-д серпасын.

Свеча—зев колана тор-жо машіналы. Свечаөкө вескалас мавтасыс, сек оз-нын кут лүчки ужавны, оз быд ветлөмын өзјы карасіныс.

УНА ЦІЛІНДРА ДВИГАТЕЛЬ

Тракторлөн двигательас унжыкыссö абу өтi, а кымынкö ціліндр, кодјаслөн поршеньјасыс бергөдлөны өтк коленчатöј валдс (5-öd серпас).

Онiја тракторјаслөн унжыкыслөн нөл ціліндра двигатель.

Кыңи ужалöны торјөн ціліндрјас тыдалö таңдөм таблiцаыс:

1-öd цїльндр ужалö (бзїб)	2-öd цїльндр топöдö	3-öd цїльндр лезö	4-öd цїльндр кыскö
лезö	ужалö	кыскö	топöдö
кыскö	лезö	топöдö	ужалö
топöдö	кыскö	ужалö	лезö

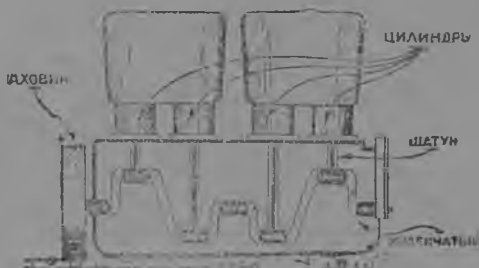
Коленчатöй вал, кодї бергалö цїльндрса поршенсан, бергöдчö кыкыс быд 4 тактын. Сöмын сїјö бергалö став ньолнан поршенныс да öтыка поршенлөн јöткыштöмыс (ужалан ход) воö вал бергöдчöм жын вылö. Сїзікөн артмö öткода ужалом двїгательлөн.

КЫК ТАКТА ДВІГАТЕЛ

Кык такта двїгатель ужалö унжыксö локжык ломтасөн—нерпөн. Тазö сїстемаа двїгательјас поршенлөн мöд ходыс ужалана (робочöј). Поршенöс öтар боксаыс лычкö газ, а мöдар бокö поршен топöдö сынöд крївошїпнöј кöрöбкаö да ужалö сек, кыз бытöдкö насос.

Крївошїпнöј кöрöбкаын (6-öd серпас) ем шатун да крївошїп (механїзмлөн частјас, кодөн поршен бергöдлö маховїкöс). Крївошїпнöј кöрöбка цїльндркöд јїтчöма ічöтїк роуөн.

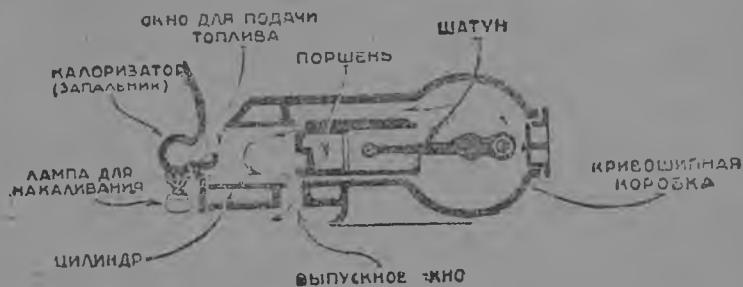
Ужавны заводїтїгас роуыс, кодөн крївошїпнöј кöрöбка јїтчö цїльндркöд, пöдса, кор поршен мунö -- мышладорнас крївошїпнöј кöрöбкаыс сынöдсö

5-öd серпас. Ньол цїльндра двїгатель, цїльндрјас парöн бергöдлöны öтї вал.

чорыда топёдө. Бурөц ужалан ход помас цилиндрын вөсөһөнү кык роҕ. Војдөр вөсөһө ужалом газ вөлавылто лезан роҕ, һөдыр мыҕти вөсөһө мед роҕыс код иуөдө кривошипной көрөбкөд. Кривошипной көрөбканын тоналөм сыһөд үскөдчө вескавын цилиндр иыҕкө да весалө көлөм сотчөм газсө.

Тайө-жө каднас поршень мөдө бөр, локта аслак местаөз да тупкө цилиндрлые кривошипной көрөбкөд өглаасан воҕа роҕсө. Сөсөа тупкысө ортсө газ петан роҕ да цилиндрын заводиччө сыһөдөс топөдөм. Сийө-жө каднас кривошипной көрөбкө ортсые кыскө выль сыһөд. Кор поршень воө мөдај-өҕыс, цилиндр вевт дорө, цилиндрө пырө колана

6-бд серпас. Кык такта двигателлөн уж Выліјас: тыртөм ход, улјас-поршень воө помас.

мында һери фарсунка торја чзет пыр. Нерп вескалӧ доналӧм, гӧгрӧсник шар вылӧ, шубӧ калоризаторӧн. Калоризатор—металлическӧй гӧгрӧс шар, пыщкыс тыртӧм, јитӧма сјӧс цӧлиндр вевтӧ. Ужавны заводтӧз сјӧс нроснӧ шонтыгӧ лампаон да воӧ шоныдыс кутеб пыр ломтасеаӧ—һерпсаӧ.

Нерп, калоризаторӧ вескалӧм бӧрын, пыр-жӧ і пӧрӧ парӧ, сесса шоныд шарсаӧ да чорыда тонӧдӧмсаӧ ӧзјӧ да сотчӧ, лӧб газ, кодӧ поршенъӧс повлӧдлӧ ужалиг кадас.

Кызӧ муӧвӧ ужыс—поӧб буржыка аӧзыны б-ӧд серпас вылыс.

Кык такта двӧгателыи ӧтлаавзӧ кык цӧлиндр ӧтик вал вылын, медем ӧтмозжык муӧс ужыс. Та куза быд ветлӧм поршенълӧн воӧ коленчатӧй вал бергодчӧм жын выло.

Карасӧнн лӧбӧ бензӧнн ужалыс нол такта двӧгателыс һерпӧн ужалыс кык такта двӧгател ӧткодалӧмӧн мӧ аӧзам-кык такта двӧгателлӧн уж кокнӧд-жык.

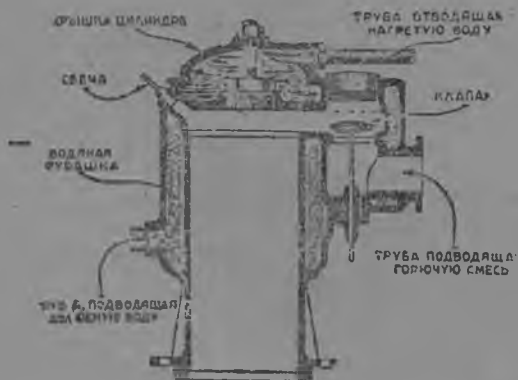
Кык такта двӧгателыи абу ломтасӧс бусӧ пӧртыс—карбјуратор, кодӧс мӧ шулӧм меӧсложнӧй частӧн, кодӧ корӧ бура вӧдӧтӧм. Кык такта двӧгателыи һерп ӧзтысӧ калоризаторсаӧ, кодӧ аслас устројствоӧн зев прӧстӧй. Сӧмын нол такта двӧгателлӧн ем уна буржыктор кык такта двӧгателыи дорыс. Ужӧ лезны нол такта двӧгателӧс кокнӧд-жык (кык тактаӧс колӧ шонтыны воӧзвыв зев дыр торја лампаӧн), сесса нол такта двӧгател ӧчӧтжык ыжданас сыжда вына һерпӧн ужалана кык такта двӧгател дорыс.

Та вӧсна ӧнӧја тракторјасӧ шочжыка вӧчӧны кык такта двӧгател. Мӧ кутам воӧб сорнӧтны јонжыкасӧ нол такта двӧгателјас јылыс-жӧ.

ДВИГАТЕЛЬСӨ КӨЗӨДӨМ

Медым лучкиа уж мунис дивигательлөн, медса колө бура мед ужалис дивигатель көздөбүс (охладитель). Кор сотчө карасин-бензин чукурмо зев уна жар (700 градусоң) да цилиндрлыс стенсө ужалигас колө пыр көздөбүс. Он-кө көздөд —вермас сотчаны трактор мавтан мазыс да зыртчыны цилиндрө поршень да сизикөн машина вермас жугавны.

Көздөбүс векжык вабн. Цилиндрлөя стеныс вöчсө кыкпöвса, бытө цилиндрыс дөрөм пини, сижө костясөбүс пыр ветлөдлө отарө-мөдарө ва

7-бд серпас. Нол такта дивигательлөн цилиндр көздөм.

Көзынд ва воө дөрөм пыщкө да цилиндрлыс стенсө көздөдө, но регыд бдјө ачыс шоналө. Шоныд ва дөрөм пыщкыс нуөдсө көздөбүс—радиаторө, көн вөснөдик трубајас пыр иөжжөнөкөн мунигас бөр көзалө да бара мунө цилиндр костө, дөрөм пыщкө. Көздөбүс (радиатор) пуктысө цилиндрыс вылөжык да кык трубкаөн дөрөмкөд отлаалөма

Двигатель дөрөм піө көзүд ва воё улысла дор
труба пыр. Чіліндр ужалігөн ва шоналэ да кок-
һаммө, каяё дөрөм піас вывлан, сесса мөд труба-
ка куэта мунө радиаторө.

Радиаторын ем уна вөснөдөк трубајас, на кос-
тын вьтлатор, кодөс бергөдлө двигатель да вөт-
лө көзүд сынөд.

Шоныд ва локтө радиаторө, сені көзалө, көза-
лігөн бөр сөктаммө да летчө радиаторын увлан
трубкајас куэта, і мунө бара двигатель дөрөм піө.

Тащөм ногөн мунө ва көзалөм. Сы вөсна дви-
гатель дөрөм піын ва век көзүд, көзүд і чіліндр-
лөн стөпјасыс.

Двигательлөн выныс

Быд двигатель лөзсө мыкөмында ужалап вын
вылө.

Вынөн шусө сөщөм уж, кодөс вермө машина
вөчны өтік секундөн. Төдмөд вылө бостам сөщөм
прімер: шуам, колө лептыны груз 100 кілограмма
1 метра судта вылө, таяё ужсө пощө вөчны дыр,
грузсө һөжжөнік лептөмөн. пощө і рөгыд.

Омөлік морт груз лептө һөжжөнік (сылөн вы-
ныс ічөт), јон — став грузсө лептас өтік секундөн
(сылөн выныс ыжыд). медем төдмавны мыјдаөн
унжык лептис өтік мортыс мөдөыс, колө төдны,
мыјдаөн вермасны лептыны груз өтікыс і мөдөыс
метр судта вылө өтік секундын.

Вын, — коді колө өтік кілограмм груз 1 метр
судта вылө лептыны өтік секундөн, — шусө кіло-
грамм-метр-секундаөн.

Кілограмм-метр-секунда бостөб вын мурталап
мера пыдөді, кыз метр бостөма куэта мурталап
мера пыдөді.

75 кілограмм-метр-секунд лөб өтік вөв вын.
Сіңкө, вөв вына мотор вермө лептыны груз 75
кілограмм өтік метр судта өтік секундөн. Оз

ков чагтны, мыј — механическөј вөв вын, өткөд лөвја вөв вынкөд. Мукөд дырји вөвлөн вын унжык механическөј вөв выныс (шуам, кор вөв нещыштө најтө сибдөм дод). Бостныкө шөркөд-фема лунса ужалөм вөвлыс, сылөн 75 килограмм-метр-секундыс лөас-нүн ещажык. Сизкө ещажык меха-ническөј вөв выныс.

Кор сөрчитсө трактор вын јылыс, колө тор-јөдны моторлыс вын да кушөм рын вермө сетны машинајас домалан крук вылө. Мотор вынажык, сөмын уна вын мунө тракторсө ассө нуөм вылө. „Фордзон“ нима трактор дөвигательлөн выныс 20 вөвлөн мында, а пріцепнөј крукас вермө сетны дас вөв вын мында кымын. Тракторлыс вынсө гиж-өны кык лыдпасөн. Шуам трактор „Ојл-кул“ 30-60 вөв вына. Өтө лыдпасыс, 30-он лөб пріцепнөј крукын вын. Мукөд дырји вөв вынсө гижөны кык шыпасөн — НР (шуам: трактор „Фордзон“ 10-20 НР).

дөвигатель регулірујтөм јылыс

дөвигательлөн выныс, кызи ми шулімө-нүн, быд тракторлы пөштө-пыр көт еща-да өтмында (посто-јаннөј). Сиз-жө пыр өтмындаыс бергөдчө дөвигатель-лөн валыс. Тракторлыс вынсө да валыслыс бер-гөдчөм лыдсө позө чінтыны либө содтыны цыліндр-ас сотчанторсө чінтөмөн-содтөмөн. Сымогыс лө-сөддөма нарошнө пріспособленьнө—регулятор.

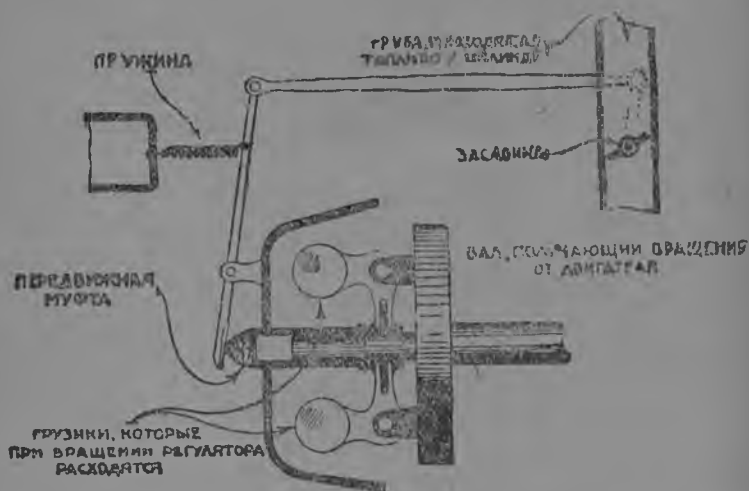
Регулятор ужалө либө асшорјасыс (автоматі-ческөја, тракторісттөгыс), либө регуляторсө уж-авнысө вөрзөддө тракторістыс сы вылө лөсөдөм рычагјас пыр.

Автоматіческөј регулятор өтлаалөма дөвигатель-са бергалыс частјаскөд. Сылыс течассө (устрој-ствосө) петкөдлөма 8-өд серпас вылын. — Авто-матіческөј регуляторлөн ужалөмыс сыны, мыј регулятор валык бердө јитөм грузікјас өтлаалөм

регулятор валіккөд. Вал бергөдчөм вөсна торжалоны да вештөны муфтаос, кодөс өтлаалөма цилиндрә жушкакөд дај пөдлалө цилиндрө ломтас ныран роң.

Бергалөмыс-кө нормасыс вөвти, цилиндрө ломтас лөзыс жушка автоматическөј регуляторөн пөдласө, а бергалөмыс-кө нормасыс ещажык — труба са жушка вөссө.

Регуляк кадөн двигателъ вермө ужавны нормасыс ыжыджык вынөн, сөмын сјө позана сөмын мыжкөдыра дај секі-на став машина ужыслы лөк. Мотор-кө-нө ужалө нормальнөј вынөсыс ещажык

8-өд сертас. Автоматическөј регулятор. Вал кө өдјө бергалө—грузкјас топалөны да вештөны муфтаос. Муфта тупкө трубаыс жушкасө да сјјөн тупкыссө ломтас лөктан роңсө.

ынөн, абу выгөднө, колана уж ужалөм вылас сотчан торјыс ковмас унжык, нормальнөја ужалгөн

дорыс-да. Тажөн і выставысё, мыла кужыс тракторістлөн гектар му гөрөм вылө мунө 15 кілграмм карасін, омөлік тракторістлөн, код оз куж моторсө регуліруйтны да сетны колана выч машиналы, өтік гектар гөрөм вылө, мунө 25-30 кілграмм карасін. Сіжкө, быд тракторіст—көлхозниклә колө велөдчыны не сөмын тракторөн вөдөтчыны, колө бура велөдны машиналыс став частсө да ужсө, код вылын лоө сылы ужавны.

Мунан өд лөсөдан коробка

Тракторөн поэө уна сикас уж вөчны, сіж-кө, уна сикаса өд-і колө ветлөмын. Бостам гөрөм. Гөрны нөжжөн оз поэ, кујім кілометрыс ешажык часын гөржөн мунігөн пластыс крөшітчө омөла, сувтө сувтсөн, а оз вод. Мөдарө-кө, трактор јона өдјө ветлігөн уна ралыка плуг кыскыны, паскыда гөрыштны оз вермы, ічөтыка босталан плуг абу выгөднө, мі төдам-нын—моторлөн жын выныс пошти мунө тракторсө асө кыскалөм вылө, ас бөрсасыс мыжкө кыскө көс оз.

Практика петкөдлө, медса бур өд гөрігөн 3 $\frac{1}{2}$ -4 кілометр час, восковјөн вөв мунан өд. Кокіні ужјас вылө, груз кыскыны да мыјда, ташөм мунөмыд нажөн, сы вөсна тракторын ем торја пріспособленьө—мунан өд лөсөдан коробка, код вермө өдзөдны тракторлыс мунөмсө, двігатель валлыс бергалөмсө содтөмөн.

Тракторлөн ветлан өдыс кујім медвозза—3 $\frac{1}{2}$ -4 кілеметрөн час, мөд-4-4 $\frac{1}{2}$ кілометрөн да којмөд-10 кілометрөз часын. Сіјө коробканас поэө сетны тракторлы бөрө мунөм.

Двигательсө көлөсакөд јітан муфта

Кор трактор вөрзөдчө места вывсыс, двігатель лөсө вөзвыс кушинас, бөртінас нарөшнө лөсөдөм

јитан, муфта пыр двігатель отлаодны кълбсаѳ
Јитан муфта лезѳ моторѳс кълбсакѳдѳ отлаалігѳн
оз друг, а нѳжјѳнїк, вочасѳн. Оѳјѳ ужалыс мото-
рѳс-кѳ, ѳтлаѳдны сулалан кълбсакѳдѳ друг, вер-
мас тракторлѳн став механїзмыс жуғавны.

Шуам доѳѳавлытѳм вѳлѳс-кѳ доѳѳавны сѳкыд
доѳѳѳѳ, сїјѳ бѳстїгас став доѳѳласан кѳлујсѳ жу-
гѳдлас-орјѳдлас, а доѳѳыс оз вѳрзы. доѳѳавлѳм
вѳв бѳстѳ нѳжјѳнїкѳн, кѳкыа вѳрзыѳдѳ доѳѳ. Сї-
жѳ јитан муфта лезѳ вочасѳн ѳтлаавны моторѳс
кълбсакѳдѳ да нѳжјѳнїкѳн вѳрзыѳдчыны тракторлы
места вылыс.

Унжык тракторјасын ем шкїв, кодї моторѳс
торјѳдѳ кълбсаыс да трактор вермѳ ужавны тор-
јѳн, кыз куш двїгатель. Тајѳ шкївыслѳн коланлун-
ыс зев ыжыд, позѳ тракторѳн ужавны уна нѳлѳс
уж: вартѳм мукѳд машїнајас бергѳдлѳм.

Кѳлбсаа тракторјас

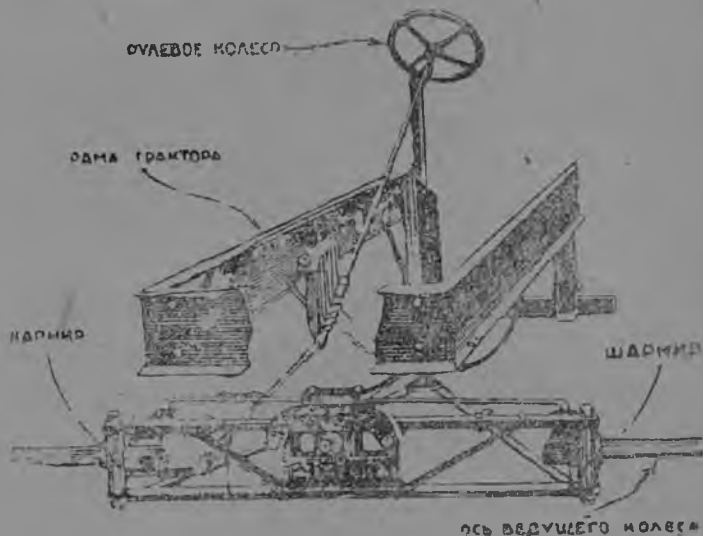
Тракторјас ветлас ногѳн јукѳѳны кык пѳлѳ:
кѳлбсаа тракторјас дај гусенїчнѳј тракторјас.

Кѳлбсаа тракторјаслѳн механїзмыс рама вы-
лын, унжыкысѳ нѳл кѳлбса вылын, шѳчжыка —
кујїм кѳлбса вылын. Мукѳд дырјї рамаѳс вежѳны
ѳтлївкаѳн, кытчѳ пырѳ став частыс моторлѳн,
сецѳм „Фордзон“ трактор.

Ташѳм пѳлѳс трактор кѳкыджык, сѳмын ом-
ѳлжыка сулалѳ.

Моторса нѳл цїлїндра тракторѳс сувтѳдѳны
жужыд кѳлбса вылѳ, нѳлцїлїндра моторлѳн ужа-
лѳм муѳѳ ѳткоѳажык-да, озжык шатлѳдлы рама-
ѳс-ѳ. ѳтїк да кык цїлїндраа тракторјас ужалѳ-
ны јѳткѳсѳн (толчокјасѳн) сы вѳсна лѳѳ сувтѳдны
паскыд обѳда ічѳтїк кѳлбса вылѳ, кѳѳ ужавны
сїјѳн абу јѳна удѳбнѳј-да. Ічѳтїк кѳлбса мусѳ јѳн-
жыка топѳдѳ ыжыд дорыѳ, кѳѳ і сѳктанас ѳт-
коѳѳс

Нол кӧлӧсаа тракторлӧн бӧрја кӧлӧсајасыс шу-
сӧны нуӧдысӧн, а воӧзјаснас вескӧдлӧны кодарӧ
колӧ тракторлы мунны. Нуӧдые кӧлӧсаӧс мотор
сӧмын бергӧдлӧ. Тујдӧдые воӧза кӧлӧсајас ӧт-
лаалӧма рулевӧј (вескӧдлан) кӧлӧсакӧд, кодӧн вес-
кӧдлӧ робочӧј тракторсӧ. Вескӧдлан кӧлӧсаыс
тракторістлы ужалігас нырулас.

10-ӧд сернас. Ојл-Пул тракторлӧн вескӧдлӧм. Бер-
гӧдчӧгјасӧн тракторлӧн сӧмын воӧза кӧлӧсајасыс
бергӧдчӧдны.

Шоча мотор бергӧдлӧ њслынан кӧлӧсасӧ. Ферт,
сіјӧ ескӧн буржык вӧлі, му вылас буржыка лічкӧ-
ны њльнан кӧлӧсаыс-да сізікӧн содтыны трактор
моторлы вын унжык кыскыны-да сӧмын сенӧм
тракторыд сложнӧјжык.

Тракторлөн вескөдлөм

Тракторлөн воҕыс абу телега воҕкоҕ. Телега-лөн воҕыс кеҕиҕасын бергөдчө ставнас; 1600 ки-лограмма тракторјасөн сiјөс вөчны зев сөкыд.

10-өд серпас „Фордзон“ тракторлөн бөрја чөрсыс разсөма.

Тракторлөн бергөдчигөн бергөдчө сөмын чөрсыс, кодөн көлөсајасөс јитөма воҕас җир јылө моз.

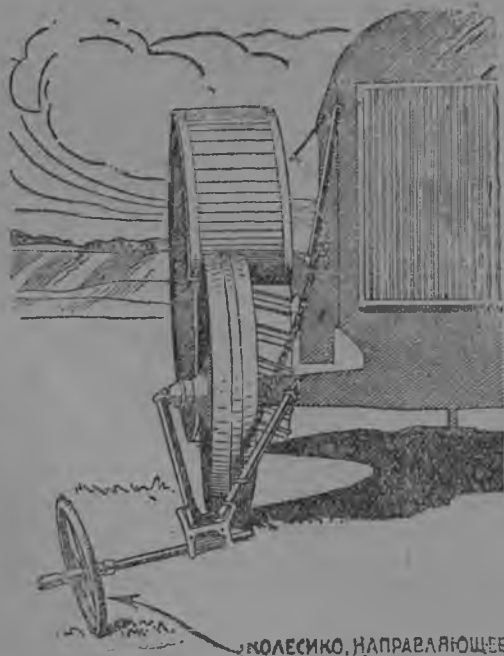
Җирјыс өтлаөдөма рулевөј көлөса динө, кодөс тракторист бергөдышталө туј куҕта муны тракторөс.

Трактор бергөдчигөн бөрја көлөсајаслөн бергалан өд абу өткоҕ. Мед быд көлөса торјөн вермисны бөстны моторыс вынјөр бергавны, трактормышса чөрсас ем нароснө лөсөдөмтор, шусө „дифференциал“-өн. 10-өд серпас- вылын петкөдлөма дифференциаллөн частјасыс торјөн („Фордзон“ ни-ма тракторлөн).

Ыжыд шестерња заводитө бергөдчыны мотор-саң да сетө бергөдчөмсө јос јыла нољ шестерња отсалөмөн быд чөрсжынјө, кытчө сујөма да коп-саң бергалөшы тракторлөн көлөсајас.

Мукөд тракторјаслөн, кызи ми воҕын виставлим, ем торја вескөдлыс, сiјө вескөдлыссыс ичөтөк кө-лөсаыс, гөригөн муно бөрөздати трактор воҕын.

Сің көлөсөсү өтлаалма ыжыд көлөсө чөрсөд, рычагөн. Трактор ташом вескөдланна мунө бөрөзда пөдөнүс ачыс (11-өд серпас). Робочөй рескөдлө сөмын бөрөздаыс, бөрөздаө мунигөн да мунны заводитгас (вөрөдчигас).

КОЛЕСИКО, НАПРАВЛЯЮЩЕЕ

11-өд серпас. Ічөт көлөсө, көд вескөдлө тракторөн.

Ферт, тајө зев јона кокьөдө тракторістлыс үжсө, сіңө јонжыка вермө вічөдны, кызі мунө мотор да плуг.

Нусдыс көлөсалөн муө пыкөм

Медым кыскыны ас бөрөсә плуг либө кушөм нибуд груз, тракторлы колө пыкөыны көлөсанас муө, кызі і вөв пыкөө коқјаснас сөкыдтор кыскі-гөн. Кымын сөкыд трактор, сымын унжык сөкта

уёо нуооыё кёлёсала, кымын трактор јонжыккы пыккё кёлёсајасоо муо, сымын вермё унжык кыскыны, тырмана-кё моторлөн вын. Тракторлөн медга ыжыд вын сёкта кыскёмын лоо трактор жын сёктаыс кымын.

Бытёкёндё медбур вёчавны сёкыд тракторјас. Сёмын уж опыт петкёдлс, сёкыд кёлёсаа тракторјас абу бурёс ветлөдлгён дај ужалгён, нјё јона топёдооны мусё, жугёдооны посјас (мосты), сёбдалёны паятё, бөрөздајасё да с. в.

Кокныд тракторјасоо овлө зев унаыё сещём-жө лок, куцём омёла дорём вөвлөн јі вывті мунгён. Јі вывті мунгён сёкыд дод кыскгён вөв зев јона валсјалё, сиз-жө і кокны трактор ыжыд сёктаоо кёлёсанас валсјалё (буксујтё), оз вермы вөрэыны места выввыс. Мед ескё сөдтыны тракторлыё муо пыкёом, нуооыё кёлёсао тещё шупёда подковкі.

Подковка овлө уна сикас, унжыкыё овлө пелёса кёртыс кёлёса шыь пөлөсёи, сёмын мед абу-жө зев гырыс. Гырыс подковка сёкыд тракторлөн пырө пьді му піо, вундалё му пласт гөргён оз-нын лучкіа бергөдчы. Мукөд дырја небыд му вылын ужалгён кёлёса вылө пуктыёо сөдтөд асык. Сени подковјас му пластсё оз вундын да трактор озжык вөј муо.

Кёлёсаа тракторјас

Кёлёсаа тракторјас пыё мед јона мјанын паскалёма: «Фордзон» да «Інтернаціонал» сестемаа тракторјас. Відлалам најос торјён.

Фордзон мукөд тракторјасыс торјалё сјён, мыј став механизмыс сьлөн торја отлівкаын, коді вежө рамаос (12-өд серпас).

Мотор отлівкаса возза јукёнас. Ньолнан цлндрас отлаалёма отлівкакөд отчукөрө (өтё блокө).

Цилиндр көзөңсө радиаторөн, ва локтө асө
зывтөмөн.

Ветлан өд трактор Фордзонлөн кујим: 2¹/₂ кі-
лометр, 4³/₄ кілометр да 10¹/₂ кілометр часын.
Вермө мунны бөрө 4 кілометрөн час.

Көлөсаөс јитан муфта 7 торја гөгьлыс (діскыс),
мотор көлөсакөд өтлаавсө ыөжјөнікөн.

Бергалөм көлөсајаслы воө деферентіал пыр,
код сетө нуөдыс көлөсалы бергавны уна сікас
өдөн.

Нуөдыс көлөсајаслөн пастаыс 120 сантјметр
діаметрын, воәзајаслөн (вескөдлыс) 71 сантјметр,
нуөдыс көлөса шыналөп—30 сантјметр. Шынајас
көлөсалөн, мед вөлі лөсыджык пыкеыны муө.
штораөс. Вескөдлыс көлөсалөн шыныс 12¹/₂ сан-
тјметр паста.

Тракторөн вескөдлөм автомобилын код, руль
бергөдігөн бергөдчө көлөсалөн чөрсыс, а оз во-
чыс ставнас. Гөрігөн вескыдладөр көлөса трак-
торлөн мунө бөрөздагі, сы вөсна пукаланыныс
пөлөсмө. Тракторлөн ем прівөдөн ужавны шків.
Сөкта машіналөн ломтөсөн, сотчан торкөд, трак-
торісткөд 1.475 кілограмм гөгөр. Кыскан вын
крукын—10-11 вөв вын. Трактор „Фордзон“ мі-
јанын јона паскалөма, сьлөн ем уна буртор. сө-
мыш емөс і тырмытөмторјас.

Тырмытөмтор тракторлөн сіјө, мыј „Фордзон“
регыд кісөө, новлысөө мүкөд сөкыд тракторјас
серты, унжык мунө ломтас (карагін) да мавтас
пыдыті гөрігөн, код дөңсөдө гөрөмсө. 1928-өд
воин „Сејател“ ыма коммунаын өті гектар гө-
ран дон Фордзонөн сувтөма 7 шайт да 94 ур, 30
вөввына „Ојль-Пул“ көлөсаа тракторөн гөран дон
өті га сувтөма сецөм-жө условідын 4 шайт да
34 ур. Шөркөддем прөзводітелност тракторлөн
2 ралніка плугөн, Тімірачевскөј селско-хөчәјст-

веннӧй академіяын відлалӧм серті, 10 часа ужалар лунӧн 2 гектар.

Шӧркофдем мусінма му вылын гӧрігӧн Фордзон сетӧ та ыжта-жӧ производітьельност.

„Соціалістическӧй земледеліе“ ыма газет 1930 во март 20-ӧд лунӧ гижӧ: март 17-ӧд лунӧ „Томак“ ыма совхозын (Крым) уж мунис 2 сме-набн. Гӧрӧма вӧли 124 гектар. Производітьельностыс Фордзон тракторлӧн 10 часа ужын—27/11 га.“

Сіја-жӧ кӧдбн, Војвыв кавказын васӧд места гӧрігӧн Фордзонлӧн производітьельностыс ӧті гаын 1⁸ га, 10 ччс ужалан лунӧ кӧжӧ 1^{1/1} га.

Тас тыдалӧ, Фордзон трактор ужавны му вылын да сӧкыр ужас вылын абужык шогмана.

Міјан СССР-ын Фордзон сістема вӧчӧ Ленинградса завод „Краснӧй путиловец“ (тракторјаслӧн маркас „Ф. П.“)

1930 воӧ Краснӧй путиловец завод сетіс колхозјаслы да совхозјаслы „Ф. П.“ сістемаа 20.000 трактор.

ТРАКТОР „ИНТЕРНАЦИОНАЛ“

„Интернационал“ сістемаа трактор вӧчсӧ кык ыждаса: 15-30 да 10-20 вӧв вына (13-ӧд серпас).

Интернационал трактор буржык Фордзоныс, механизмыс буржык дај јонжыка лӧсӧдӧма міјан условіјӧд.

Нӧль такта, нӧль циліндра мотор ужалӧ карасінӧн да газолінӧн. Поршенјасыс разее да кузшатуна, кодӧ чинтӧ циліндр стенаӧ поршен лінкӧм да чинтӧ машиналыс кӧсӧм, дај кокны сіјӧс мавтны. Циліндрын стаканыс торјӧн пуктана (пышкӧсса ужалан частыс) новлысӧм бӧрын позӧ вежны. Ӗзтысӧ магнітосањ, магнітнӧй електрической машинасањ. Моторӧс лезӧмыс автоматической. Шӧркофдем ӧдыс моторлон 1000 бергӧдчӧм минутын.

Ціліндр көчөдөгө Фордзонун моз-жө — радиатордн. Мотор мавтсысө кык ногон: лычкөмөн да пыз-жөмөн. Масланың насос көд бөстө ветлөдлыны өд моторсаң, мавтас сетө подшіпнык шатун улыс частјасө, көдөн доөтгајтчө өткода мавтом тракторө, көт кызі сулалө. Подшіпныксаң мавтас вивытө кріношіној көрөбкаө резсөмөн моз вескалө ціліндр стөнаө. Кривошіној корөбкаө вескавтөз насосын маслө весавсысө

Мунан өд лезан корөбка (скоростөј) чукөртө-ма өтлаө да саядөма бусөсөмыс, жугалас-кө—позө вөчнысө бөстлыны мукөд частсө вөрзөдлытөг. „Інтернатсіонал“ тракторлөн өд кык: $4\frac{1}{10}$ да $5\frac{1}{10}$ кілометр часөд, вермө мунны і бөрө. Механымыс тракторлөн рама вылын. Нуөдыс көлөсалөн пастаыс 127 саятіметр діаметран, а асылкөн пастаыс 30 саятіметр. Пукалан места тракторіст-ли Фордзонтракторын дэрыс буржык. Возза көлөсалөн пастаыс $86\frac{1}{2}$ саятіметр діаметрыч, а шынаыслөн $12\frac{1}{10}$ саятіметр паста.

Вескөдлысө—автомобіль моз-жө. Ем шків—приводөн ужавны. Сөкта Інтернатсіонал тракторлөн 15-30 вөв вына—2.300 кілограмм. 15-30 вөв вына трактор 10 часа ужалан лунын вермө гөрны 5 гектар гөгөр.

Бур уж организујтөмөн да бура ремонтірујтө-мөн позө нөшта унжык гөрны.

Карасін мунө—15-22 кілограммөз гектар вы-лө—тракторіст серті.

Міжан условіјөјасын Інтернатсіонал трактор медбур трактор көлөсаа тракторјас пыс. Бур-торјасыс мукөд тракторјас возын: бур конструк-тсіја, кокні вескөдлыны (управленьөын) кокні, вөчөма бур металлыс, мед ещавізсө ломтас да мавтас

Родз гіжө—Інтернатсіонал мед бур гөрыс.

Көт машинаас ем неыжы д дефектјас, но мед вы гөднөј да полезнөј сиктса овмөсјасө.

Родз Интернатсіоналлыс дефектөн лыддө омө-лөн карбјураторлыс конструкціјасө (карбјуратор-лөн пошлавокыс щыкө).

15-30 вөв вына „Интернатсіонал“ трактор СССР-ын вөчөны трактор вөчан Сталинградса гі-гант заводуын.

1931-өд воын завод лөзас 25000 машина, а 1932-өд воын-нын завод сетас 50.000 көрт вөв.

ГУСЕЊИЧНОЈ ТРАКТОРЈАС

Көт мыј сөкта трактор көлөса ескөн ез вөв машиналөн сөктаыс, ыжыд-да (уна сурс кілограмм), сїјө пырө јона муө да сы вөсна небыд му вывгі мунны оз вермы дај шыкөдө шусө көлөсанас то-пөдөмөн. Ташөм тырмытөмтөрјыс абу гусеиичнөј тракторлөн. Најө пыкөны оз көлөса вылө, а торја пріспособленнө вылө, код шусө гусеиітсаөн

Гусеиітса—помаслытөм лөнта, өтлаавлөма ас костаныс јітчан стальнөј башмакјас. Башмаклөн пыщкөсладорас емөс јөгјас, кодјас өтлаасөны да артмө бытөкө релс (14-өд серпас). Релс кузта гөгылтчөны ралікјас, кодјас вылө усө став сөк-таыс тракторлөн.

Гусеиічнөј лөнта нүжөдөма піња кык көлөса вылө, кыці пріводнөј тасма машинајасын. Өтк көлөсаыс бергалө моторсаң, кыці і трактор нуө-дыс көлөсајас.

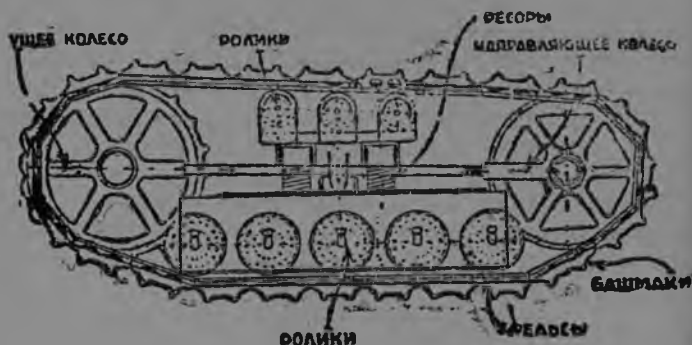
Тажө көлөсаыс јітсө гусеиітсакөд да јөткө сї-јөс. бытөкө пыр пыкөд сујө ралік үлө.

Шочаніка гусеиітсајас овлөны мөд ногаөс, ро-лікјас абуөс, Гусеиітса пышла дорті гөгылтчөны шарікјас (кыз шарікөвөј подшіпныкын). Шарік вывті гөгылтчөны кареткајас, код вылө пыкөсө трактор (15-өд серпас).

Ташөм гусеиітсалөн ветлөм кокніжык, сөмын ташөмсө вөчөны ешажык, устројствоыс сложнөј-

жык-да. Унжык гусеничнөй тракторјас пыксоны кык гусенитса ыылө. Шоча овлө кык гусенитса да өтi воҗаа вескөдлыг көлбөсә.

Быд гусенитса өд бостө ветлөдлыны моторсаң торјөн. Сы вөсна өтi гусенитсасө-кө сувтөдам, а мөднас кутам ужавны—трактор бергөдчас места-вылас моз. Трактор мунгөн быд гусенитсалөн муө инмөны башмакјас 15-ыг унжык. Ташөм ногөн трактор пыксо кык гусенитсанад 30 башман ыылө. Тажө өтi ногөн-кө јонжыка вермө мусан. јөткыштсыны, сiз-кө i гусеничнөй тракторыд вермө кыкыны унжык груз көлбөсаа трактор дорыг Мөд-кө јна со килограмм сөктаа трактор муө лчыкыгө омөлжыка морт кокыс.

14-өд өерпас. „Клетрак“ тракторлөн гусеница.

Ферт, мукөдлы тајө тешкод, сөмын сiјө збыл. Шөркод сөктаыс мортлөн—(64 килограмм (4 пуд). Кокпыдөсјасөн морт мунгас пыксо 150 квадр. сантiметр паста му ыылө. Сiз-кө, морт кокөн му лчкө быд квадратнөй сантiметр ыылө $\frac{4}{10}$ килограмм гөгөр (64 килограмм јукам 150 пельб).

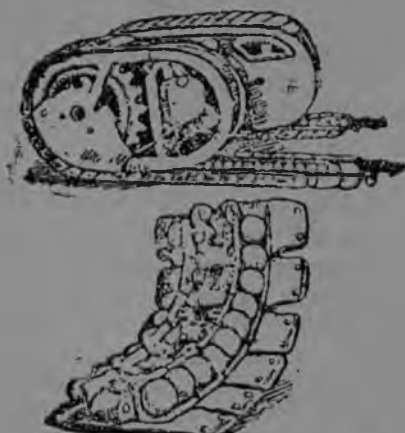
Гусеничнөй трактор „Раупен Шток“ сөктанас 2.200 килограмм, ветлөдлө кык гусенитса ыылы, гусенитсајаслөн пастаыс 24 сантiметр.

Сікб, му вылб пыксан площаыс гусенітса-
јаслбн лоб 6. 400 квадр. сантметр. Тракторлбн
сбктаыс јукбб плбшцад сертб, сікбн быд квад-
ратнбј сантметр вылб пыксыны воб $\frac{3}{10}$ кблограм-
мыс неуна унжык (2.200 кблограмм јукбб 6.400
пелб).

Тас тыдалб, 2.200 кблограмм трактор мубс лч-
кб омблжыка морт сбртб, кодлбн сбктаыс 64 кб-
лограмм.

Гусенічнбј трактор весбг ветлбдлб сещбм бн-
јастб, кыт оз вермыны мунны вбвјас да кблбсаа
тракторјас.

Гусенічнбј трактор гуранјасбб і сбјјасбб летчб-
гбн мунан бд оз содты, а мунб пыр бткода,
Кор тракторлбн воыс воас гуран мбдар бокас,
мотор ужалб век да тракторбс лептб, бытбб јур-
пбвтчб да мунб војб. Гусенічнбј трактор вермб
лбсыда вужны ббрбздајас да гујас. Талы абу
весбг лок сбктса омблбк посјас. Вермб мунны
гусенічнбј трактор сет, кыт вермб мунны вбв
телегабн (серпас 16-бд).

15-бд серпас. Шаріка гусеніца.

Гусенічнőй тракторјас вермőны ветлыны омőлик тујјасті-да, најő тујјанабѳ і војна дырјі кыскавны сőкыд торјас (орудѳбőјас кыскавны да с. в.) Гусенічнőй тракторјас сїстемабн-жő вőчōма војеннőй танкјас.

Гусенічнőй тракторлөн механїзмыс сложнőй-жык кōлбōсаа трактор дорыс. Гусенітсалөн башмакјас бдјō новлысбны-жугавлōны ужалігөн, ковмас најō вежны да зōнътавны.

Гусенічнőй тракторјасбс корбм органїзујтчбм выл колхозјасб да совхозјасб луны-лун сōдб. Сбвет сојузын гусенічнőй тракторлы мыкб мында план вбчїс „Коммунар“ завод. Онї Челябїнскб стрбйтбны гусенічнőй трактор вбчан завод, сїж 1931-бд воб-нїн сетас ещанїкбс. Србїтбб мбд завод Харковын, кбдї кутас лезны 40.000 гусенічнőй трактор, та ыжта заводыс весїг мувыласна нєкбн абу.

Завод стрбїтбм мунб бдјб, медем 1931-бд воын тајб кыкнан тракторнбј заводыс лезасны 30.000 машїна.

Ббрја кадбн Амерїкаса заводјас кутїсны лезны сещбм тракторјас, кодјас ужалбны гусенітсабн дај кблбсабн. Сбкыд ужјас нєбыд му вылын вбчїгбн трактор кблбсасб вежб гусенітса вылб, а кокнї уж вылын мунб кблбса вылын.

„ХОЛТ“ ТРАКТОР

„Холт“ заводса тракторјас кутїсны паскавны Амерїкаын 1911-бд воын да лыдѳысгылысны заграчїаын медбурбн, весїг Англїјаса „Рустон“ тракторјас вбчїсны „холт“ трактор кбдбс.

„Холт“-сїстемаа тракторјас Россїјаб ваїсны первојсб војнабѳ-на помещїк овмбсјасб. Машїнаыс вблї важ тїпа, 75 вбв вына, 1918-бд воын-нїн „Бблшевик“ завод Ленїнградын заводїгїс вбчавны тајб сїстемаа гусенічнőй тракторсб. 75-вбв вынабсжб.

Важ тина тракторлөн тыдовтчис уна тырмы-
ттор, медвојдор—убкыд вескбдлыны да вывти
цжыд машинаыс. Та куза завод вужіс ічдтжык
ына тракторјасос лезны. Бөрја конструктсіја
серті „Холт“ системаа Америкаса трактор 40 вбв
ына. „Болшеник“ -заводын стрітёма „холт“ систе-
маа трактор, петкбдлома 17-бд серпас вылын.

40 вбв ына „холт“ тракторлөн ноль такта
сдјб ветлыс бензінөвөј мотор, автомобилнөј тіпа.
Моторсаң бергалом вужө гусенітсаса кык ыжыд
піна көлбсајасө, қод вылө пыкөө трактор „Холт“
тракторлөн гусенітсаыс помаслытөм лента, уна
ветлыс эвенојасыс. Сртсыла дорас эвеноын ем
сталнөј башмакјас, кодөн трактор муө пыкөө, а
пыцладорас — выступјтө. код ывті гөгылтчбны
ролікјас бытөкө рельс куза, на вылө і водө став
сөктаыс тракторлөн „Холт“ трактор ролікјасын ем
асык, коді вічө гусеніца лентабс бергөдчігјасөн.

16-бд серпас. Трактор вужө бөрөзда.

Гусеніца (лента) нужбдөма пінөс ыжыд кык кө-
лбса вылө. Воzza көлбса өтлаалөма мотор дінө да
мусө вескбдлан көлбсаон, а бөрјаыс сөмын вес-
кбдлө гусеніцабс. Быд гусеніца ветлөдлан өд бое-

тө моторсаы торјөн. Трактор бергөдчигөн өтик гусеницасы сувтөдөны, а мөдыс ужалө „Холт“ трактор 40 вөв вына, сөктаыс 4590 кілограмм, сөмын муө пуксан площаыс гусеницалөн ыжыда, муас лчкө омөлжыка морт-кок дорыс. Та кузта гусеничнөј трактор „Холт“ вермө тулысын ужавны петны көлөсаа тракторјас дорыс воз, сиз-жө вермө мунны нурти да сојайнти.

Тракторлөн ветлөслан өд $2\frac{1}{2}$ - $10\frac{1}{2}$ кілометрөз час.

Трактор вермө вужны кокняа жужыд канава-жасті, гујасті да вермө мунны омөлік тујти.

Тракторлөн производительностыс — 10 часа ужалан лупө 8 ралныка плугөн 24 сантиметр пыдаті гөрөмөн 6 гектар.

Трактор „Холт“ зев бур вөрса ужјас вылып, сөкыд грузјас кыскавны омөлік тујјас кузта.

„КЛЕТРАК—40“ СИСТЕМАА ТРАКТОР

Гусеничнөј системаа „Клетрак“ трактор 40-55 вөв вына. Таја медбур трактор гусеничнөј мукөд тракторјас пыс. (18-өд серпас).

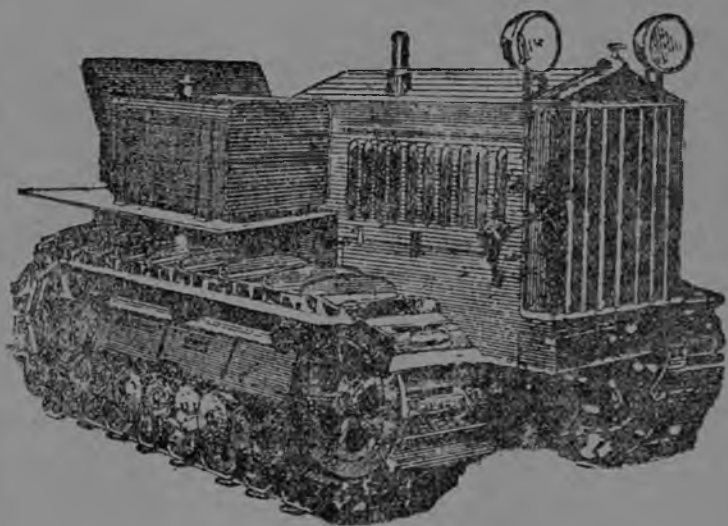

17-өд серпас. „Большевик“ ыма заводуын вөчөм „Хлот“ трактор.

Тракторлөн двигателыс—6 цилиндра, ноль такта, вади көрөдана. Ва вескалө көрөданинө торја

насәсән: топдәмән да рәзәмән. Мотор ужалә карасән, позә і бензән. Ломтас өзгәсә аккумуляторсан, а оз магнетосан, кызі мукдә тракторын. Аккумулятор сещәм прибор, кодә зарядчысә електричествоән ічәтәк динамомашинсан, динамомашина ужалә тракторса моторән. Аккумулятор кутә електричествосә і бі вың вермә сетны кор трактор нәшта оз-на ужав.

Ужә ләзәм. Мөдым тракторос ужә ләзны, колә торја воропәд двигателлысә вал әкымынысәкә бергәдны, мөдым моторса цилиндрын лоі бі да вермәс өзгәны ломтасас. Унаыс, та вәсна мотор оз вермы зәкпыр заводәтны ужавнысә. Кор јәна мотор кәзыд да ломтас оз вермы өзгәны. Трактористлы ковмас уна вың пуктыны машинаос ужә ләзгән. „Клетрак“ тракторын тајәс бырәдәм мөгыс вәчәма самонуск. Тракторист ләчкә тув

18-дд серпас. „Клетрак—40“ трактор

да тракторлыг моторсö самопуск ачыс лезö ужö. Самопуск тащöм: аккумулятор динö, кодi виö не. уна електрическöй енергиа запас, јитчö електрическöй нешжид моторкöд, мотор јитчö двигател маховиккöд. Лезан тув (кнопка) личкигөн електрическöй ток муно электромоторö. Электромотор заводитчö бергавны да öтщöщ бергöдлö махсовикöс да трактор двигателлыг валсö. Двигател цилиндрын заводитчö ломтас кыскöм, сесса топöдöм аккумуляторсан четчыштö бикин, лоö взрыв i двигателлыг-кин заводитö ужавны. Та бöрын лезан мотор бöр торјöдсö, а аккумулятор век сетö ток, моторса цилиндрын ломтассö оз öзтыны.

Тракторлөн ветлöдлан öд—воэлаң кујим да бöрлаң öтик. Моторлөн вал шöркөдфема быд минитын бергöдчö—1775 ыс. Воэза öд—3½ километр час, мöд—5½ километр, којмöд—9½ километр. Бöрö мунигөн—3¼ километрөн час.

Рулөн вескöдлöм вöчсö деференциалөн (код лезö кöлöсалы бергавны уна еикас öдөн). Тормоз личкöмөн öти гусеница сувгö бергалöмыс, а мöд ис сја каднас бергалö-ужалö, а трактор öдјö вөрмö бергöдчыны, кыз чöрс вылын. Тракторлөн бергöдчанын тырмана пастанас 6 метра. Трактор бергöдчö зев лабутнöја, оз четчалöмөн.

Гусеницса јылыс. Трактор пыксö кык гусеницса вылö. Быд гусеницсаын 25 башмак, 35½ сантиметр пастаёс. Пыксö 203 сантиметр куэта площадь вылö. Сизикөн пыксан площадьыс гусеницсалөн—14.452 квадратнöй сантиметр. Трактор „Клетрак“ сöктанас—5.262 килограмм. Тазикөн, öтик квадратнöй сантиметр му вылö личкöм воö неуна унжык $\frac{3}{10}$ килограммыс. Совет сојузын, „Клетрак“ тракторјас öнi ужалöны совхозјасын, гырыс коммунајасын да вöрлезан уж вылын. Выныс сылөн 40-55 вöв вына. Емöс бур отзвјас најö уж јылыс.

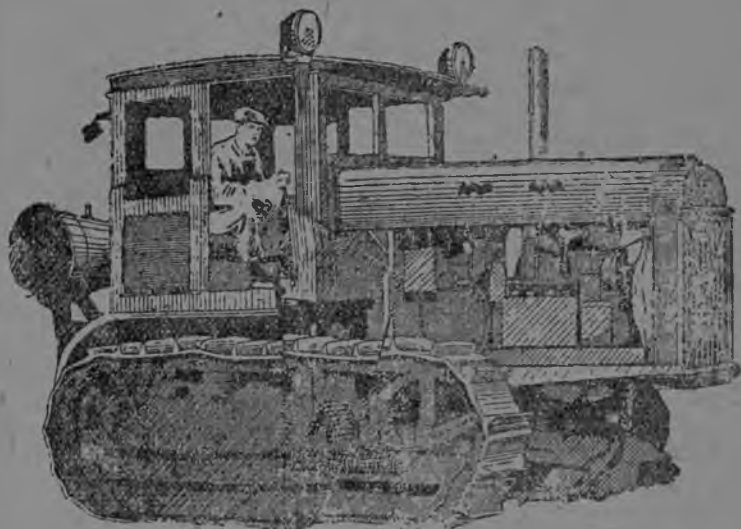
„КАТЕРШЛЛЕР“ ТРАКТОР

Гусеничнѳ трактор „Катершлллер“—ыжыд ыына машина, ғырыс овмѳсјасын ужавны (19-ѳд серпас).

Тракторлѳн двігатель—нол ціліндра, нол такта, 60 вѳв ына, ужалѳ карасінѳн.

Шѳркода ужалігѳн вал быд мінутыл бергѳдчѳ 650-ыс. Ломтас ѳзтыссѳ магнетосаң (магнитнѳј електріческѳј машинасаң). Магнетоыс ѳтдор нѳшта ем ічѳтік дінамо-машина, сетѳ бі војјасын ужалігѳн.

Кѳзѳдсѳ,—вайн, трубчатѳј радіаторѳн. Мотор ітсѳ гусенітсакѳд куім діска жічан муфта пыр-Бергѳдчігјасын, кежігјасын ѳвігусенітсаыс сув. тѳдсѳ тормозѳн, а модыс ужалѳ. Тајѳс вѳчны кокныджык „Клетрак“ тракторын дорыс, дај жѳнжык, сѳмын оمول сѳкыджык вескѳдлыныс-да.

19-ѳд серпас. 50—60 вѳв ына „Катершлллер“.

Ветлөдлан өд-куйм воҗлан і өтї бөрлан: пер-
вој өд—3 кілометр часын, мөд—4½ кілометр ча-
сын, көрмөд өд—5¾ кілометр часын.

Кык гусенітса пыкө 226 сантїметр куҗта
муд, быд гусенітсаын 33 башмак. Гусенітсальы
башмакјас позө вежлавны ужјас сертї (ем на-
роснө башмакјас јї вылын ужавны).

Пересїановкаын тракторјасөн вөлі вөчөма опыт,
медым төдмөдны кушөма трактор көлөса да гу-
сеныца жугөдөны му. Сен тыдовтчїс—медеща му-
сө жугөдө. „Катерпілльер“ тракторлөдн гусеныца.

Трактор сөктанас—8820 кілограмм гөгөр. Вер-
мө кыккыны крук јылын—3000 кілограмм гөгөр
груз, ыбө, 16 даскык-дүјма плугјөз, җеҗамын
дїска 5 пїца, кыҗкуйм рада 6 көзан машїнабз да
кујїм комбајїнөз.

Медвоҗза „Катерпілльер“ трактор вөлі вөјөма
Амерїкаыс 1929-өд воын. Тащөм тракторјас ку-
тасны вөчны Челабїнскөј да Харьковса трактор-
нөј заводјасын.

ТРАКТОРӨН УЖАЛАН ВІҖМУ МАШІНАЈАС

Трактор вїҗму овмөсын вермө вөчны уна сї-
кас уж.

„Сејател“ коммунасн (Војвыв Кавказын) трак-
тор Фордзон өтї лунын ужалөма тащөм ужјас
вылын: 1) гөрөма, 2) кыскөма ва, ломтас, 3) ыш-
көма, 4) садјын ужалөма култиваторөн, 5) кїека-
лөма градываз пуктасјас ва качајтанөн, 6) кујөд пет-
көдөма, 7) кыскалөма стрөйтчан інө кїрпич, 8) бер-
гөдлөма дїнамо-машїна, электрїчество сїктө се-
төм могыс.

Тајө сїкас ужјасөн оз-на помае став ужыс,
көдөс вермө вөчны трактор. Сөмын быд уж вөч-
ны тракторлы ковмасны нөшта мукөд машїнајас,
тракторөн ужавны машїнајас.

Бөстам гөрөм. Тракторлы гөрны өтї вөла нї
кык вөла плуг оз шогмы, 20-25 вөв вына мотор-

лы ташом плугыд зев ичот дај абу выгодно, стаж выисо-ко тракторлыг он ипользуют. Вывти уна му-нас комтас отик гектар выло.

Трактор бербо домавын волон гбран уна плуг лок, вобон гбран плугас абу јонос тракторон ужавны. Тракторлы вочысбны наросно плугас.

Тракторној плугаслон системаис ем у на, быд тракторлы ем асле плуг.

30-60 вов вына гырыг тракторјас ужалбны 8-10 амыса плугјон. Посниджык тракторјас („Форд-зон“ да „Интернационал“) ужалбны 2 амыса плугјон.

Кык амыса плугас настанас 35 сантиметр паста. Тракторон ужалан плуг волон ужалан плугыг торјало сјон, мыј сылон ем автоматическој подјомној механизм.

Тракторној плуг боктанас 2 центнерыг сокыджык. Ужалыслы ескон волі зев сокыд перјыны бороздаыг да лезны ташом плугто, сы восна і тракторној плугын ем торја приспособленио—автоматическој подјомној механизм. Кокына лезысо да лептысо плуг рычаг бергодыштомон. Тракторист пукаланысањ гездон нешыштомон плугсо лезо і лепто, гезсо корталома-рычаго, а рычаг отлаасо подјомној механизмокод. Тајікон оти морт вермо вескобдына тракторон дај отпырјон плугон.

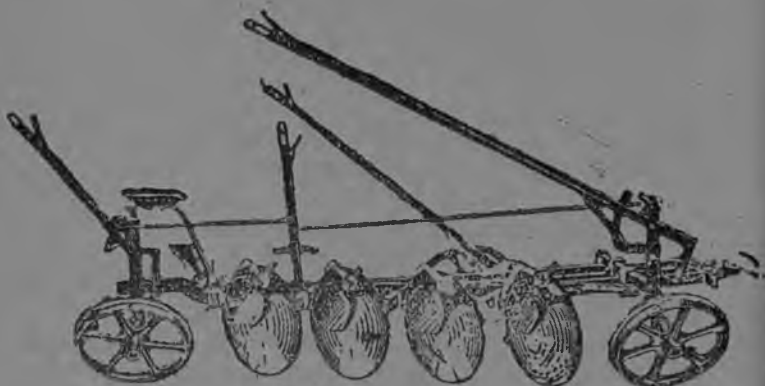
Тракторној плуго шабалаыс да амыс вочысбны јонос—кујим слоја стальыс. Амыс да шабала вочысо торјон, быд мусин екас выло аслыс нога. Та восна колхозјаслы тракторној плугас лбесди-гон колло агрономкод сорнитсыны куштом амыс да шабала колло меставывса условијо серти.

Тракторној рабнао плуг јитсо пу тувјон. Унаыс выл тракторист оз вермы гогбровны, мыјла кортыс да стальыс вочом машинавын пу тув, унаон та вонна пу тув пыфди еујоны корттув, кодсањ сесса жугласо машина.

Гөригөн гөр унаыс зураелывлө ізясө, вужясө. Пөлөн гөригөн-кө зуракас, вөлыд сувтө, а трактор пыр кыскө откода. Сылы ізыйд да вужыйд нинөм. Ставсө кыскас лөбө машинатө жугөдас. Ну тувыйд сы вылө і вөчөма, медым ізjö-вужjö амыс зураегөн тајө тувыйс чегө, а ез жугөд плугс. Көрт болттө-кө сујан, плуг зураегіјасөн жугалас плугыйд, а оз тувыйд чег.

Тракторнөј плугjö ежа вундан пурт пуктысөө гөгыль коф. Тащөм пурт бура вундө ежа, ізас.

Гөгыля (д-скөвөј) пурт-дінө пуктысөө һеыжый амыс (мөд ногөн шусө — джөнтөр). Таја амыс вундө му пастаыс пелөссө, пластлөн вундөм дентаыс јөгөд шыбытөө бөрөзда пыдөсө да тыртеө муөн, кодөс лептө ыжый корпуса плуг. Тащөм ногөдн гөрөм му шылыд, турун јөг оз өј пластјас костті. Сеса нөшта ичөт амыс гөгрөс пуртөс весалө гібөдө муыс.

20-өд серпас. Нөл корпуса диска плуг.

Выл весас мујас вылын көп емөс уна вужјас, тащөм плугјөн гөрны оз ноэ да гөрөны диска плугјөн. Ујалан јукөныс диска плуглөн (20-өд серпас), кызі бытө укладыс вөчөм вөснөдөра ыжый төрелка, коді бергалө чөрс гөгөр. диск бер-

галігас зев кокына вундö кыз вужас да оз пов
нынмыг.

Фіскöвöј агасјасөн либö фіскöвöј культіватор-
јасөн сіз жö ужалöны јонжыкасö тракторөн му
ужалгөн. Фіскöвöј агаслөн ужалан частыс јос
бордја гöгылјасыг (кызі-і фіскöвöј плуглөн, сөм-
ын посыјжык), сіјö јона посыöдö да небöдö му,
дај вöдйтчыныс вывті кокні.

Фіскöвöј агасөн позо гөртöз мутö дрöбитны,
позо-і небöдны выл му пластјас гөрöм бöрын,
позо агасвны подјас, мусö көзны лöсöдны, выл-
мöдавны визјас да с. в.

Вöлөн кыскавны да ужавны фіскöвöј агас
сöвыд. Трактор зев кокына кыскалö 16-20 фіска
агастö: Пйна агасјас, кодөн вöдйтчывлöны трак-
торјасөн ужалгөн, вöчöма öтi брускö öтлалöма
уна эвеноыг. Америкаса агасјасын пинјасыс
вöчöма сіз, медым торја рычагөн позо пинјасыс
кузасö вежлавны му серті. (21-öд серпас).

Тракторнöј көзан машина торјалö вöлөн
көзан машинаыс — ыждаөн (настанас 4 метрсаң
8 метраöз бостö). дај ем торја рычаг, кодөн
тракторіст нукаланінсаң көзан машиналыг сош-
нікјассö вермö лептыны-лезны да дугдыны либö
заводйтны көзны.

Трактор зев ыжыд отсöг вермас сетны і уро-
жај ідралгөн. Тракторлы позо јитны кык-кујім
прöстöј ыщкан либö вундан машинајас да сіз
ужавны. Тракторөн ужалан машина бостö зев
паскыда, 2 метра сајас. Пуртыс ташöм машиналөн
ветлöдлыны öд бостö оз көлöсасаң, кыз вöлөн
вундан да ыщкан машинајасын, а трактор двіга-
тельсаң. Тајö бурмöдö ідралан машиналыг ужсö
да позанаөн вöчö öтi ужалыглы вескöдлыны
тракторкөд öтпырјö ыщкан либö вундан маши-
наөн.

Мі висталім-нын, тракторöс прівод вылын позо

ужо̄дны ташо̄м ужјас вылын: вартны, ва гетны мельничаны да с. в.

Тракторо̄н вартны по̄џо̄ быдсикас вартан машина̄н. Тракторын груз кыскало̄м могыс јитсџоны уна тракторно̄ј телегајас. кытчо̄ тџро̄ унжык груз.

ТРАКТОР БЕРџО ПЛУГ ЈИТџОМ

Тракторџс ас бџрса кыскалан машинајаскџо̄д лучкиа јитџо̄м сајын зев јона сулало̄ быдсикас уж. Тракторо̄н о̄мо̄ла уж мунџо̄м колхозын, торја-нын кор медвоџџајасыс-на ужалџоны, вџставџо̄ унжыкысџо̄ куџџо̄ма плугџо̄с либџо̄ мукџо̄д машинаџо̄с тракторкџо̄д јитџо̄ма.

21-џо̄д серпас. Тракторо̄н пиновтны џиска агас

Медым плуг ужалџс лучки: колџо̄ мед рамаыс вџли пукало̄ вескыда (горџзонтално̄ја), корпусыс плугло̄н колџо̄ мунны лучкиа ортџо̄н (паралельно̄ја) бџрџзда џтенкџо̄д.

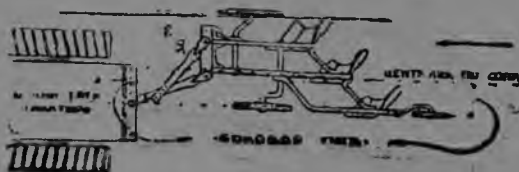
Тајџо̄ условџџајас куџџа быд корпус плугло̄н гџрыштџо̄ џтпыда да џтпаста.

Плугџо̄с тракторкџо̄д лучкиа џтлаалџо̄м лоас сек, кор тракторло̄н шџрса кысканвиџыс да плугло̄н пыксан (сопрџтивленьџо̄) виџыс џтлаџџо̄ны либџо̄ матынџо̄с.

Тракторло̄н шџрса кыскан виџыс мунџо̄ бџрја кык кџлџо̄са кост шџрџдыс.

Плуглөн пыкан (сопротівленьо) вічыс тѡд-мавѡ опытѡн тѡдмалѡмѡн ѡтѡ корпуса даснѡл-ѡуѡм паста плуглѡн пыкан вічыс сулалѡ 305 міліметр гѡгѡрын воѡ локтан бѡрѡзда стѡнаѡ.

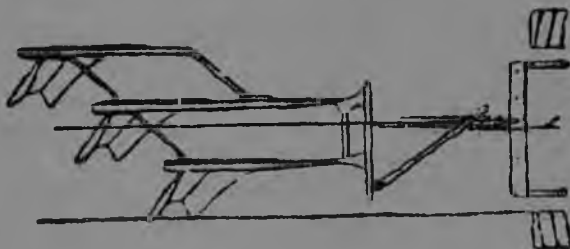
Кык корпуса плуглѡн кыкан вічыс (356 міліметр лѡбѡ 14 ѡуѡм паста корпусын) воѡ локтан бѡрѡзда стѡныс 483 міліметр саѡын, куѡім корпуса плугѡын 661 міліметр саѡын да с. в, Тракторлыс кыкан віѡ да плугѡн сопротівленьѡ віѡ ѡтлаасѡмыс шуѡ бокса кыкан (22 d серпас).

22-ѡд серпас. Тракторѡс плугкѡд ѡтѡм абу ѡучкѡ. Нуѡ кѡлѡсаѡс оз мун бѡрѡздаѡтѡ.

Серпас вылын петкѡдлѡма плугѡс тракторкѡд ѡелучкѡ ѡтѡм. Бокѡ кыскѡм (тракторлѡн кыкан шѡрса вічыс плугса сопротівленьѡ віѡкѡд оз ѡтвестѡтѡ мунны) тракторлѡн лѡб 305 міліметр.

Таѡѡм ногѡн плуг оз ѡучкѡ гѡр, бокѡ мунѡ

23-ѡд серпас. Тракторѡс плугкѡд ѡучкѡ ѡтѡм. Кыкан да пыкан віѡѡас ѡтвестын.

23-öd серпас вылын петкөдлыөөö лучкі мунöм плуглөн, тан трактор кыскан візас плугса пыккан шөр візкөд öтвестынöс.

Сöмын овлöны сещöм условіöяс ужалігөн, кор плугсö кыскан візас торкөö — вежывлö, көт лучкі лöсöдöма, а плуг öз лучкі гөр. Шуам эöкыд, топыд му вылын ужалігөн плуглөн кыскан шөрвізас вешjö вескыдвыв. Ляпкыда гөрігөн, кор плугжös муыс лічкө омöла, кыскан шөрвізас кежö шуҗавыв да плуг петö бөрöздаыо.

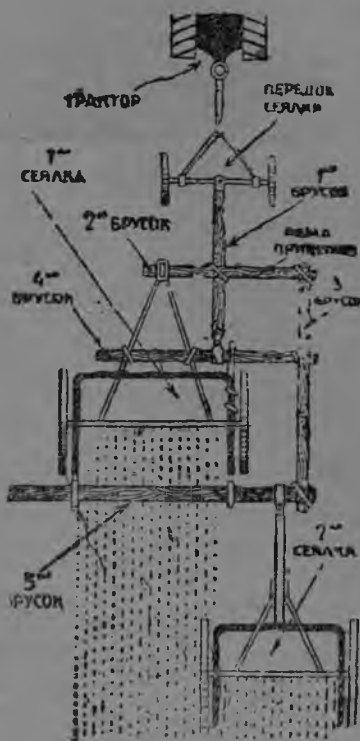
24-öd серпас. Плугöс да тракторöс ітан рычаг.

Торја-нын унаыс ковмывлö вежны жітöм пöлöс інті гөрігөн, пластöс гбралаң шыбытігөн жітöдсö колö вештыны вескыдвыв, пластсö гбра увлаң шыбытігөн — вештыны шуҗавыв.

Та вöсна тракторјаслы унаыс пуктысöө рычага торја пріцен, көдөн поэö пырыетöм-пыр вежны плугын жіганіа (24-öd серпас).

Тракторлөн кыскан шöрсa візас мед вöлі öтвестын машінаса шöрсa сопротивленьö візкөд,

кор трактор дінѳ жѳтѳны кѳзѳн машѳна да урожај
 іѳралап мукѳѳ машѳна, торја овлѳ сѳкыд.

25 серпас. Тракторѳн кѳзѳм вылѳ кык машѳна
 ѳтлаалѳм.

Колхозјаскѳѳд јѳна вермасѳѳмын кулакјас нѳшѳм
 оз вермыны вѳчны да заводѳтѳчѳсны ужавны бока-
 сан, зѳлѳны колхозлыѳ ужсѳ торкны, вѳчны налы
 сѳкыдторјас, медым сѳзѳкѳн колхозјасѳс кѳстны.
 Шуам, колхозѳ пыртѳз најѳ щѳктѳны вузавлыны
 мувѳз ужалан кѳлуј (25, серпас) колхозѳ-пѳ пыр-

на да сен лооны машинајас. Ташом сорнајаслы да мөвпјаслы колө сетнд чорыд отпор. Некушом

26-öd берпас. Көзән машинајаслөн бергөдчөм.

ногөн оз поң таргајтны вөлөн ужалан көлуј, көт і тракторјас лооны-да. Воңа кадјаснас трактор бердө унаыс-на ковмывлас јітны вөлөн ужалан машинајас.

КОМБАЈН

Вундан-вартан машина комбајн кутіс паскавны Америкаын дас во сајын кымын да паскаліс-нын уна госуларствоын.

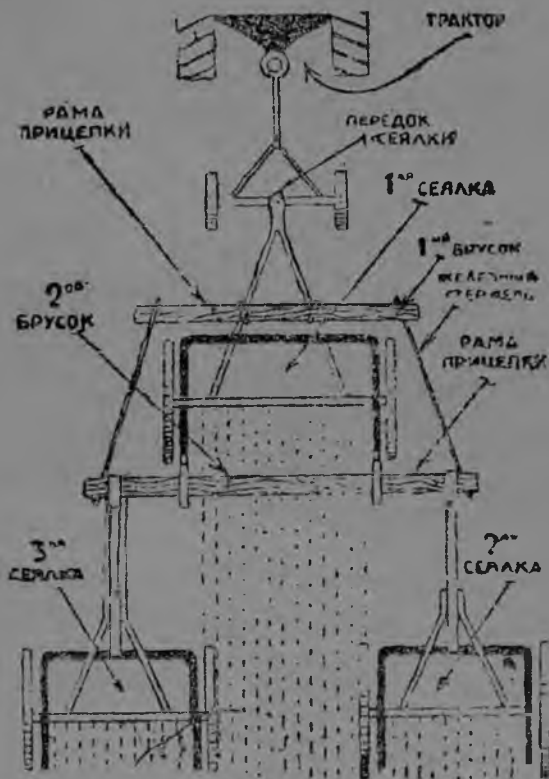
Комбајнөз вөлі машина -- Хефер. Хефер вөлі вундө сөмын шепјассө, да сјјө чукөртө торја телегаө. Телегаөыс-нын шепсө лоө торјөн вартны. Хеферлөн тырмытөмторјыс сјјө, мыј сылы быт на колө вартан машина.

Комбајн өдјө вөтліс Хеферөс. Та јылыс зев бура висталө комбајн вөчөм кыптөм: 1914-öd воын Америкаса заводјасөн вөлі лезөма 270 комбајн, 1925 өд воын — 5.371 комбајн, 1926-öd воын — 11.760 комбајн, 1927-öd воын-нын — 18.000. Колан во Америкаын став урожајас 17 прөчентсө ідралөма комбајнјасөн, а Канадаын комбајнөн урожај ідралөм кајіс 50 прөчентөз став урожајыс.

Кыңи вөчөма Комбајн

Комбајнө үтлаалөма кујім машина: вундан, вартан да гөлөдчан. Комбајн ачыс ветлөдлыны оз вермы, сјјөс кыскө трактор. 6 метра паста муныс комбајнөс вермө кыскыны 10-20 вөв вына „Фордзон“ трактор. Комбајнлөн мехаңизмас аппа-

ратјас: вундан, вартан да төлдбчан уждбдбны бензінбн, 25-30 вбв вына торја моторбн. Мотор сувтбдбма комбајн рама вылын.

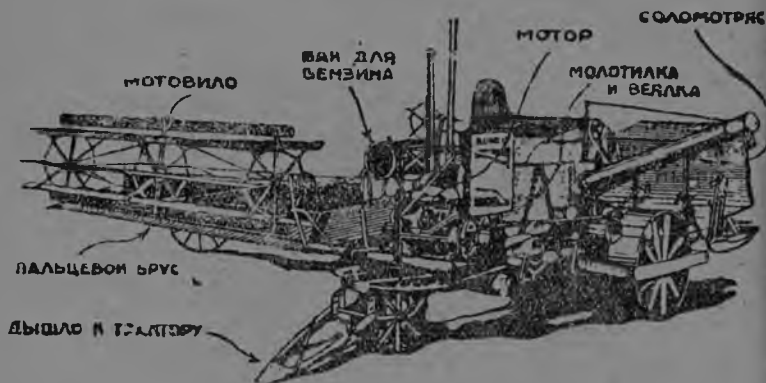
27-бд серпас. Куим машина јитбм.

„Адваыс Румелі“ сібстемаа комбајн

Медым јонжыка тбдмасны комбајнбн, сувтлам „Адваыс Румелі“ Америка фірмаса машина вылб. кодј мунб 4—6,1 метр пастатј (33-бд да 34-бд серпас).

Воґа воё уна дас „Аванс Румелі“ сiстемаа комбайн вёлі вајома мiјанё да ужалисны Војвыв кавказын „Гiгант“ совхозын, „Сејател“ коммунаын да җернотрест совхозса опытиёј мујас вылын.

Вундыс аппарат комбайнлён куҗ пуртыс (кыҗи i вундан машинаын), кодi ветлөдлө брус пыщкөд да вундө һансө iзөдыс. Iзјас топөдчөны пурт дорө сојбордјөн, кодi ужалө комбайнса, моторсан-жө. Вундан iз пөрө ролiкјас вылө,

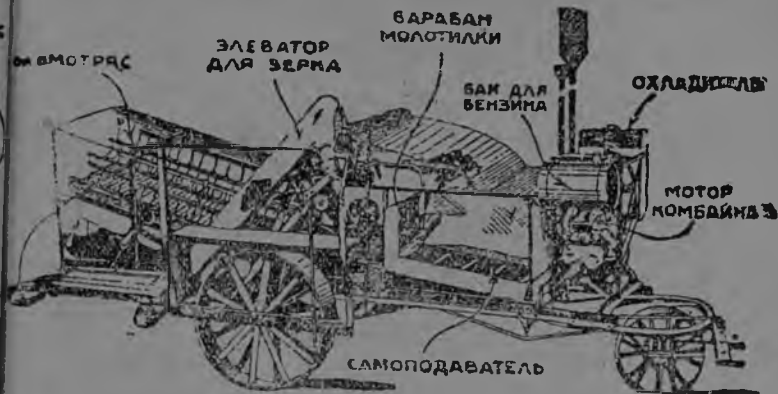
28-өд серпас. „Аванс-Румел“ комбайн.

пырмуныс пөв вылө (конвејер код), сесан сетчө пырмунан полотнолы вомөниөн сувтөдөм самоподавательё. Самоподаватель сетчө вундөм һансө комбайнса вартан машина барабанё шелнас паныд. Вундыс аппарат поҗө һужөдны, шөч-кө һаныс, сек комбайн бостө 6 метра паста.

Мукөд дырји, шуам ва һан вундiгөн, вундыс аппаратыс вартан машинаыс төрјөдгө да вермө ужавны торјөн, кыҗи Хедер, код јылыс мi возын каҗтывлим. Секи пурт лептысө вылө, вундөм шелјас шылбасөбны елеваторөн муө, өткофа раддөн да сiјөн һаныд зев өдјө когмө iзас под јылас. Кор һан қосмас, сiја-жө му вывти лезсө комбайн

вартан машинаон, сөмын нөшта вундан машина динө содтысөө өктыс (39-өд серпас), кодөн воэвыс вундөм шеп өктысөө да сетсө вартан машина барабанө.

Комбайнөи вартан машина сложнөй вартан машиналөнкод-жө 35-өд серпас) „Аванс-Ру-мели“—комбайнын варта н машина барабаныс шриф-төвөй, быд минутын бергөдчө 1.100-ыс. Барабана

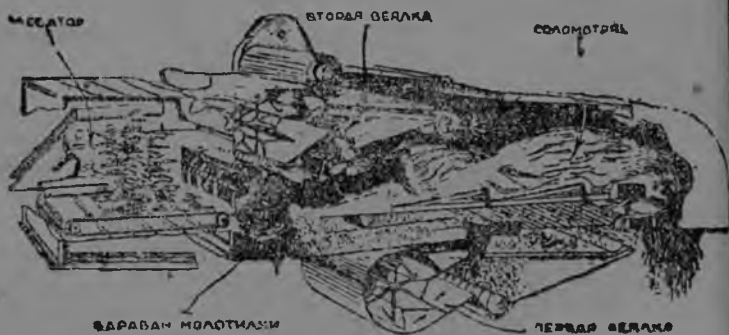
29-өд серпас. „Аванс-Румели“ комбайнлөи пышкөс

зас пыркөдана костын ем „биттер“, коді шыбла-лө воыс ізассө барабансаы ізас пыркөданө. Вартөм һаныс барабансаы летчө барабанувса роэөд, колөмыс пыркөдөдө ізас пысө ізас пыркөданөи да сійө пөлдөс пөв куэга муно төлөдчан көшө. Ізас-сыс муно ізас пыркөдан брусас куэа да шыблас-сө му вылө. Мукөд дырјі вартан машина дорө сувтөдөдө нарөснө ізас шыблалыс, коді му вылө өтмоса шыблалө. Сіјө бүр вөчны сек, кор ізас колөд кујөд пысөдө, гөрөм вылө.

Төлөдчан. Скатјассаы һаытус вескалө тө-лөдчан улыс көшө. Көшыс артмө решеткаыс, пожыс да вентиляторыс. Улыс төлөдчан весалө көјдыс жугыс да лок жогыс. Весалөм көјдыс

вартытём шепткөд елеваторөн сетчө вылысса мөд төлөдчан машинао, көнi ем кык пож. Тани көйдыс весавсө помбэ, но вартытём шепт вылыс пожсаы бөр муно вартан машина барабанө. Улысса да вылысса төлөдчанлыс пожјас почо вежлавны наы сертi, кушөм наы iдравсө.

двигатель „Аванс — Румели“ комбайнлөн ноль цилиндр, ноль такта, ужалө бешэинөн. Нормальнөј выныс валлөн—20 вөв вып. Гырыс комбайнө двi-

30-өд серпас. Комбайнлөн вартан машина.

гатель течсыссө 40 вөв вына. двигатель комбайнлөнц мукөд двигательыс торјалө сiјөн, мыј сылөн ем кыкпөвса сынөд весалыс, кодi оз лез буслы вескавны цилиндр пiө кыскан сынөдкөд отлаын двигатель көчөдсө ваөн—радиаторөп.

Комбайнын нөшта емөс содтөд приспособленнөјас. Отiк јылыс ми вiставлiм-ныи—iзас шыблалыс (петкөдлөма 36-өд серпас вылын). Iзас шыблалыс јiтөма iзас пыркөдан мышкө. сiјө аслас бордјасөн өдјө бергалө да шыблалө iзассө му вылө.

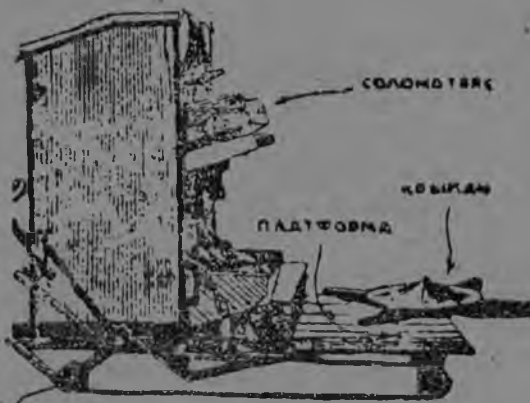
Мөд—көјдыс чукөртан көрт јашiк, таја јашiкө елеваторөн сетсө весалом көјдыс. Көјдыс јашiкө төрө 1¼-2 тоннабэ шобдi. Комбайн сувтлi-

гөн кӱдыс чукӱртан јашикыс шоӱдӱ кӱставсӱ
тракторпӱӱ повозкаӱ (37-ӱд серпас).

Комбајн јылыс вылын гӱжӱдјас сертӱ поӱдӱ
адзыны, комбајнӱн му вывтӱ мунӱм бӱртӱ му
вылыс став наӱ лоӱ ідралӱма, весіг весалӱма лоӱ
кӱдыс.

„Холт“ сӱстемаа комбајн

Комбајн „Холт“ Америкаын медјона паска-
лӱма.

31-ӱд серпас. Комбајнлӱн іґас шыблалыс.

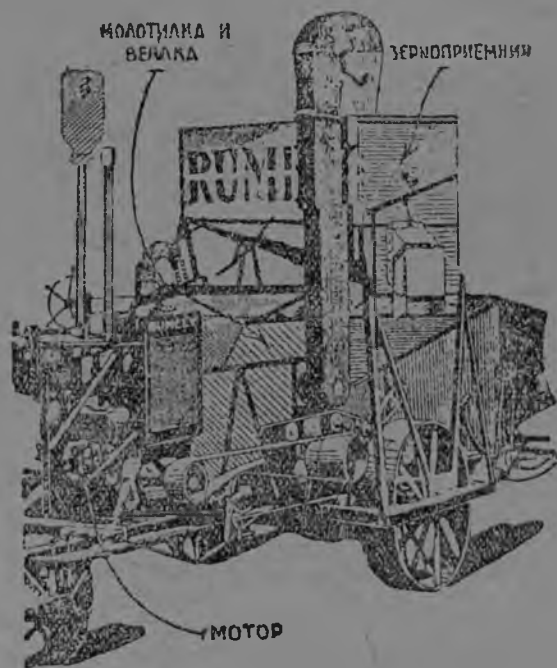
Холт торјалӱ мукӱд сӱкас комбајныс вартан
машӱнаӱн.

Унжык комбајныслӱн вартан машӱнаыс ӱткоӱ
сложнӱӱ вартан машӱнакӱд, Холтлӱн ґик мӱд но-
га вартан машӱнаыс, лӱсӱдӱма комбајнӱн вӱчан
ужјас сертӱ.

Мылјӱбсӱнјастӱ мунӱгӱн вартан машина оз ґик
лучкӱа ужав, оз ставсӱ варт да весав. Комбајнын
пӱлӱсӱн мунӱгӱн іґас ӱтӱ бокӱ вешјӱ да сӱјӱн
торкӱӱ сымӱн лучкӱ уґжыс.

„Холт“ ыһаас пыркөдөн абу. Көҗдүс пыркөдөө бiлэбiн, пiнөө чөрөбiн да крукјасөн. Iзас да көҗдүс jөткүсөбiн торја елеваторбiн. Вундан аппарат, вартан машiналбiн барабан да мукөдтор „Аванс Румелi“ комбајнкөд өткөјдөсө.

„Холт“ сiстемаа комбајнјас стрөйтөбiн уна гырсаөсө, вундан аппаратлбiн пастаыс 3-5-6 метрөз.

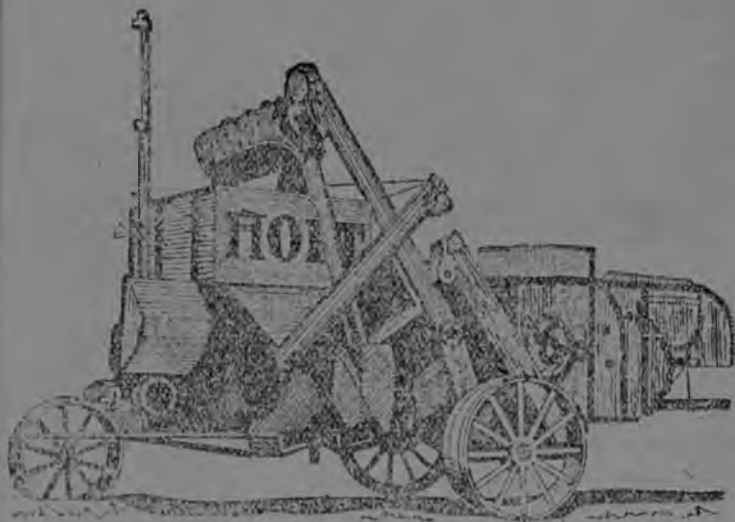
32-өд серпас. Комбајнлөн көҗдүс бостыс.

Моторлөн выныс 22-40 вөв вынөз. „Холт“ сiстемаа комбајн ставнас петкөдлөма 38-өд серпас вылын.

Сөветскöй комбайн

Борофин инженер системаа сөветскöй комбайн зик аслыс сикаса, некущöма оз мун Америкаса комбайнjas вылö.

Борофинлөн комбайн торжалö вартаи машина барабанди. Вартаи машинаjасын, щöц i комбайнса вартаи машинаын, барабан ужалö пинjасөн либö билаөн.

33-öd серпас „Холт“ комбайн.

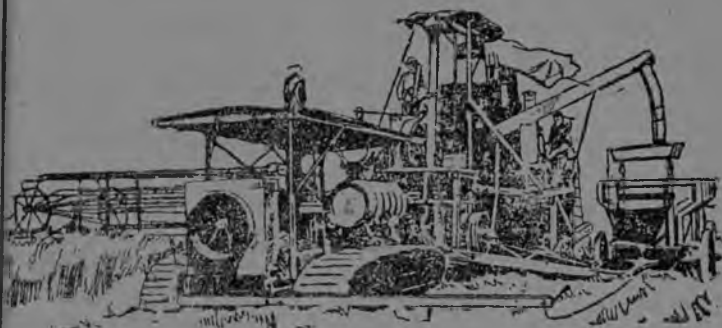
Барабан вартигөн ыртö да орjöдлö шенöс даj içасöс. Уна вын мунö içасöс несöм вылö да орjöдлөм вылö, кычпöв унжык шепт орjöдлөм вылö дорыс (Борофин тöдмалөм сертi).

Сөветскöй комбайнлөн барабаныс вöчöма сiзи, мыj сiжö оз орöд да оз пес, а женидика унаыс кучкөмөн вартö шептöс, кыз бытöдö кiөн вартигөн.

34-бб серпас. Кулмыс ыан вартём.

Тащом барабанс ужодом выло вын колс, она ещажык мукод екаса дорыс, дај бура вартс, оз жугодлы кјдысјастс. Ізас петс зондн. Колан гожомын тащом барабанс видлалом бorryн тыдовтчис — Бородин конструкцијаа барабан ужалис тыр нагрузкаи 1 вdv вына електромотордн, кор мукод та шжа-жс барабанјаслы колс 6-8 вdv вына мотор.

35-од серпас. „Холт“ комбајн ужалс.

Тащом барабан комбајн выло сувтодом кокподо да донтсммодо машиналыс став конструкција, дај оз ковмы комбајн вылын торја мотор.

„Фордзон“ да „Інтернационал“ тракторјаслон вын тырмана комбајнос кыскавын дај отпырјс став механизмос комбајнлыс бергодлыны.

Та вссна кокыжык вадитчыны Свветсксј комбајнон. Америкаса комбајнон ужалигон быт колонны кык морт, а Свветсксј комбајнын вермос вескодлыны 1 морт. Свветсксј комбајнлыс конструкција кокыдодом донтсммодо і вочом донс. Америкаса комбајн сулалс 3-4 сурс шайт, а Бородин инженерлон комбајн кутас сулавны 1-1/2 сурс шайт.

Тиміразевсксј академјаын Свветсксј комбајн ужалом видлалогон тыдовтчис — Бородинлон ком-

Колач во Сібырын өтi тонна нан ідралөм сувтөма:

Ломтас да мавтас	1 ш.	12 ур
Кыскан вын (тракторлөн)	2 ш.	44 ур
Ужалылы дон	—	56 ур
Зоятөм	—	44 ур
Машиналыс дон вештөм	1 ш.	88 ур
Мукөд рөскод	—	63 ур
Славыс	7 ш.	07 ур

Өтi гектарыс урожај ідралөм машинаөн вундигөн да вартигөн сувтө 22 шат. Тас-нын, тыдалө, комбајн јона донтөммөдө урожај ідралөм.

Таыс өтдор комбајн нөшта виэө көјдыс. Машинаөн вундигөн да вартигөн вошө 6,5 прөцент. көјдысыс, а комбајнөн ідралигөн сөмын 2,5 прөцент. Сің-кө, комб ајн вајө овмөсө содтөд 4 тонна гөгөр быд со гектарыс. Комбајн сөсө өдәдөдө урожај ідралөм дај виэтө ужалан вын. Комбајнөн өтi гектар ідралөм вылө колө часөн жынјөн мортлөн уж, кор сөщөм-жө кадөн машинаөн вундигөн да вартигөн 1 гектар ідралөм вылө колө мортлөн уж 12 час, а чарлаөн вундигөн да вартанөн вартигөн гектар ідралөм вылад колө-нин 200—250 час нөсшажык мортлөн уж.

Комбајн колхоз мујас вылын

Комбајн медеа сложнөј да дона мувиэ ужалан машина. Важ, револутсіјаөзса сикты таја машина вөлі нө пөлпом сөртi. Сөветскөј, коллективізірованнөј сикты таја машина, кызі і трактор, зөв шедана да пырө-нин быдлунса ужө. Комбајн, кызі і трактор, лөзө коллективізірованнөј сикты лөсөдны гырыс төварнөј прөизводство да тајөн кулацкөј төварнөј нан вежны колхознөјөн.

Комбајн, кызі і трактор, гөла да шөркөддема олыс крөстанаөс мөздө кулакөн нартітөм улыс.

Мі ніставлім-ын „Адванс Румелі“ комбайн уж жылыс, „Гејател“ коммунаын Војвыв Кавказын, өні віқодлам, кыці ужалө комбайн колхознөј мурас вылын.

„Краснаја Зарја“ коммунаын (Сібір) „Массеј Гарісе“ системаа комбайн 3,5 метра пафта вундигөн васөд му вылын ужалігөн ужаліс бура.

Результатјас вартігөн да көјдыс весалөм бөрын вөлі сещөм: первој сорт көјдысын јогыс вөлі 1 прөцент, мөд сортын—9 прөцент, којмөдын—53 прөцент, нөлөдын—97 прөцент јогыс.

„Војвыв Кавказын, Терскөј округын, комбайн-јаслыс ужалөм відлалөм сетіс бур резултат, —гіжө Н. П. Соколов јорт “Пут Северо-Кавказского хлебороба“ журналын,—өтї гектарыс урожај ідралөм вылө муніс 4 кілограмм бензін комбайнлы да 6,5 кілограмм карасін тракторлы“.

Овмөс боксаң Комбайнлыс уж шуөма вывті бурөн.

Ужалан вын віқөм чініс 4-5 мында важ нөгөн колхозын ужалөм серті. Комбайнөні ідралігөн нанлөн асдон чініс 1,5-2 мында“.

Колхозник-крестьянөс ознін повзөдлыыжыд да выл машинаыд. Карначов јорт гіжө, віқөдөма комбайнлыс ужалөм „Краснаја Зарја“ коммунаын-да:

„Медга-ын менө шенчөдіс Америкаса комбайнлөн ужалөм. Отпырјөн тајө машина вундө, вартө да көјдысө сортірујтө, а ужалө сы вылын сөмын кык морт. Шепт вартө бура, оз вош. Віқөдны машинаыс зев сложнөј, а кор мі матысаң віқөдім, то позө шуны, быд тракторіст вермас вескөдлыны сіјөн, сөмын көлө велөдчыштны. Степывса гырыс коммунајаслы комбайнды быт колана. Војдөр трактор, сесса комбайн—вот мыјө вазөдө Сөвет власт“.

ТРАКТОР КОЛХОЗЫН

Совет сојузса мујас вылын öнi ужалöны 60.000 трактор сажас.

Јона вiставлыны, мыј трактор выгöднöйжык вöлыс—нiнöмла. Öнi быд колхозник бура тöдö—трактор буржык вöлыс.

Војин ми гижим, мыј трактор овмöсын медбур организатор. Трактор отсалöмөн кокинджык гöла да шöркoдфема олыс крестаналы öтувтчыны, сö мындерт, оз ков гөгöрвоны сiз, мыј колхоз пöчö организуйтны сöмын трактор гөгöр.

Унжык колхозыс котыртчöма вöв вын ужалан кöлуј да машинајас öтлаалöмөн да најöс лучкиа тыра iспользуйтöмөн.

Сöмын быд выль колхозлөн ем зiлöм вужны трактор вын вылö. Дерт, колхозлөн сiјö зiлöмыс бур да кор мијан промышленност кутас вермыны сетны колана мында трактор, трактор вежас вöлöс став основнöй сöкыд ужјас вылын. Но i секи-на вöвлыс вын ставнас оз ло вештöма. Колöны-на уна мукöд посиыжык ужјас, кöни вöлөн ужавны буржык.

Öнi СССР-ын лыдфысö 60.000 трактор сажас, вöли ескö зев лок, тајö тракторјасö-кö ми пондiм разöдны поси колхозјасö да шöркoдфема колхозјасö, öти да кык тракторөн колхоз вылö.

Ми тани вайöдам сешöм пiрiмер, медем петкöдлыны, кушöм локa iспользуйтчö трактор поси да шöркoдфем колхозјасын, кöни сöмын 1-2 трактор, кöни абуöс буржык тракторiстјас, абуöс мастерскöјјас, ни квалифiтсированнö; инструкторјас.

„Полтавскöј округса колхозјасын тракторјасöс iспользуйтöм видлалöм бöрын ми адзiм, кыз тајö дона машинасö некытчö шогмытöма iспользуйтöны. Öти тракторлөн став ужалöм лун лыдыс коммунајасын кајö 86 лун, арвелјасын—73 лун, мувиз öтувја ужалан тöварiшществоын—

60 лун — гижö Рыбалко јорт „Коллективист“ журналын.

Тақ тракторöс ужöдöм некытчö оз шогмы. Тракторлы колö во гөгөрөн ужавны 200 ужалан луныг не ещажык, а то тракторöс вижöм оз вешты асö.

„Трактор бөрса дөжөритöм сиз-жö некытчö шогмытöм“ — гижö вожö Рыбалко јорт. „Братскöј труд“ коммунаын тракторөн вескөдлöны быдөн, кодлы абу дыш, весиг челаф, сы вöсна трактор јона жугласö.

Војвыв Кавказса крајыс, Московскöј рајоныс донскöј округыс колхознык Борисов гижö: „Опыт-јас вöчöм петкөдлö, уна колхозын тракторöс оз тырöж ужöдны да сижөн бөстöны ыжыд убытка. Тан мыжаөв колхозныкјас, кодјас вунöдчöмөн вөтчöны вөвлытöм машина бөрса, а оз мөвпыштны, вермасны-ö бөстны, да кужасны-ö сижөн вөдөйтчыны. Со „Јегорлых“ төварішществоын кык „Фордзон“ трактор. 1928-öд вога арын көзисны 69 гектар шобдi, а став муыс 130 гектар. Таја төварішществоын öти тракторлы ужыс оз тырмы, а налөн кык трактор. Сизнад төварішществолөн ужжöз лыдысö 5.853 шайт. Абу буржык „Красныј пахар“ — мувиқ ужалан аръяллөн. Öгластөз сенi вöлины 8 овмöс, а вөдөйтчöны 2 тракторөн. Таја трактор-јасөн вöли көзöма шобдi 82 гектар да гөрöма коскөм улö 25 гактар“.

Мөд писмöын öти колхознык гижö: „донскöј округын вöли төварішщество 6 овмöсыс: кол вок, зат да шурин. Налөн вöли „Фордзон“ трактор, көзлисны сижөн 25 гектар шобдi; коскөм улö ез гөрлыны, трактор пыр сулалiс“.

Ташöмјастö позö вайöдны зев уна.

донгородов јорт („Харикет“ колхозыс) гижö: „1927-öд воын „Харикет“ колхоз бөстiс Черкасскöј Облзуыс трактор. Трактор ужалiс зев бура, кол-

хоҗыкјас вѳліны зев дѳвѳленѳс, мыј лѳсѳдісны овмѳсѳ бур машинна.

1928-ѳд воґа тулыґґаҗ-жѳ трактор кутіс јѳј-тавны, вѳчісны ремонт, сѳмын тѳлкыс лоі еґґа. Ічѳтїк колхоз ез вермы вѳчны бур ремонт. „Трактор вѳсна ез ло тыртѳма тувсѳвја гѳра-кѳза план. Бѳстѳм кѳјдыс колїс кѳтѳм“, — норасѳны колхоҗыкјас.“ (Коллективїст“ журналыс).

Поснїдік колхозјас нїмулѳ вевтїсѳсѳмѳн тракторыд сурлывлѳ і кулак кїѳ. „Коллективїст“ журналын (1929-ѳд воґа, апрель тѳлыґґа) ем сешѳм заметка: „ѳтувја овмѳса правајасѳн бергалѳ простојскеј хуторса машинно-тракторнѳј тѳв-во, кытѳѳ пырѳмаѳс ґе гѳла да шѳркѳѳґема олысјас, а кулакјас да озыра олысјас. На пїыс ѳтї — спекулант, мѳд — Сїматов А. І., јежыдјас дырјї вевкѳдліс карателнѳј отрадѳн, ѳнї арестујтѳма доґеґцкѳј Г.П.У-ѳн, мукѳдјас уна вѳнн-җын ужѳдісны гѳла олысјасѳс.

Тајѳ јѳзыс җѳл во чѳж вїзісны трактор „Фордзон“, кыҗ налы колѳ. Кѳзіг гѳрїгѳн да урожај ідралїгѳн гѳла олысјас оз вѳлі лыґтны отсѳг корны, кѳѳ і коран — оз сетны. Гѳла олысјас пїын емѳс оковїтысјас пырны тѳварїществоѳ шленѳ, сѳмын наґаҗ корѳны вермытѳм требоваҗґѳ: пырїгѳн пыр-жѳ колѳ сетны 300 шајт сѳмѳн. Тѳварїщество җѳл воґа олѳмѳн ез быдмы, но мукѳд шленјас јонмїсны трактор гѳтѳрыд олїгѳн, вѳзтї вѳлі вїѳѳны 4 ѳшкѳн, а ѳнї 6-8 ѳшкѳн.

Лѳжнѳј колхозјас бырѳдѳм могыс нуѳдѳм кампаҗґѳ мылакѳ тајѳ ложнѳј тѳварїществолы ез іґны, вевїг кулакјас перјїсны тѳварїщество пыр аслыныс торја участок му. Гѳла олысјас вїдѳны меставывса влаґтѳс да шуѳны: „Законын гїжѳма ѳтїног, а мїјанын вѳчѳны мѳд ног, закон сертї җемлеустројство колѳ нуѳдны збыл тѳварїществолы, а мїјан хуторын лѳсѳдалѳны торја кулацкеј республикајас“.

Пөра-нын тајо кулацкөј машинөј төваріщество
бырөдны да тракторсө сетны выль организујтчөм
мувиң ужалан артеьлы „Јасиөј нуеьы“

„Төдыс“

Вылыс гижөм прімерјас вөліны 1929-өд вөса
гожөмын, ферт, өні кулак вылө чорыда наступај-
тигад өні унжыксө, тащөм колхозіассө, прогнөјскеј
товаріщество коф колхозјастө, бырөдөма. Сөмын
гөла да шөркодфема олыејаслы пыр колө суға
виңөдны, медым классөвөј враг, кулак да налөн
отсагыејас ез ісползујтны колхозјас течөм аслы-
ныс полза вылө.

Тракторөс лока ужөбөм јылыс таја став вы-
лын вайөдөм прімерјас иимөны карлїковөј колхоз-
јаслы.

Өні бөстам мөд прімер, кыс тыдалө кущөма
ужөдөө трактор гырыс колхозјасын. Војвыв кол-
хозын Сальскөј округын ем „Сејател“ нима комму-
на. Коммунаын муыс лыфдысө 5.000 гектар,
ужавысөө ставыс машинаөн. Таыжда овмөс вылө
налөн 14 вөв да 21 трактор.

Опыт петкөдлө: тракторөс виңны выгөднө сск,
көр сїјө во гөгөрөн ужалө 2.000 часыс не ещажык.

Мі шулім-нын „Сејател“ коммуналөн виңму
ужалөм машинізірујтөма ставнас, өні висталам
унаө һаһлөн асдон таја условїјөјасын.

Шөркодфем асдон 16 кілограм һаһлөн бөрја
куім воөн сувтіс тазі: арын көзан шобдї—
43,5., јарөвөј шабдї—41,1 ур., ід—67 ур., зөр
—41 ур.

Тракторөн да гырыс машинајасөн ужалігөн
(коммунаын ем комбаји) коммуна вөдітө 17,44
гектар му быд ужалыс морт вылө, лібө 13,86
гектар быд једок вылө. „Сејател“ коммуна ыжыд,
төварнөј овмөс: тащөм төварност оз вермыны
сетны һекущөм посні коммунајас.

1928-öд воын „Gejatel“ коммуна государство-лы сетис 17.000 центнер шобди, ставсö вöли чукöртöма 22 710 центнер.

Став таjö висталёммыс вывод лоö тащöм: нос-ни колхозјас лучкi ужöдны тракторöс оз вермыны.

Оз поз тракторјасöс разöдны, паскöдны сурс колхозјасö, öнк да кык тракторöн, а колö чукöрöн, колоннајасöн мöбöдны гырыс овмöсö.

Медлучкiа вермас используйтны тракторöс гыреöдöм колхоз да машинно-тракторнöй станция. Сijöн i поснiдик колхозјас бöрја каднас кутисны öтувтчыны, гыреöдчыны.

МАШИННО-ТРАКТОРНÖЙ СТАНЦИЯЈАС

Медбура тракторјасöс используйтны позö машинно-тракторнöй станцияјасын да колоннајасын (МТС i МТК).

Машинно тракторнöй станцияјас заводитчисны стрöйтсавны 1928-öд воеса арсан.

Ужалан медвоzza тöлысјас-жö петкöдлисны, уна сиктса машинно-тракторнöй станцияјасын медбура позö тракторöс ужöдны дај сijö медбур агитатор коллективизация уж нубдигөн да вужнас вермö бергöдны овмöсö чöлöј районјаслыс.

Машинно-тракторнöй станцияјаслыс значеннöсö социализм тuj вылö сиктса овмöсöс бергöдöмын ВКП(б)ЦК-лөн пленум донјалис тащöм ногөн:

„Торја выжыд значеннö гырыс колхозјас стрöйтöмын кутöны машинно-тракторнöй станцияјас. Онiја техникалыс бурлунос крестана овмöсјас используйтны сужöмөн, машинно-тракторнöй станцияјасын колö лоны зон районјасын дорвыв коллективизация нубдан центрөн“.

Уна сиктса машинно-тракторнöй станцияјас улын му площадь 10 сурс гектарјасөн да шöркöфдема налөн 50-200 тректорöз, емöс колана специалiст-јас: инженерјас, агрономјас, инструкторјас, механикјас да с.в.

Станціјаясын емӧс колана мастерскӧјјас, за-
паснӧј частјаслы складјас да мавтас вѣзан (кара-
сін, банѣн, нефѣ) базајас. Машинно-тракторнӧј ко-
лонна торјалӧ машинно-тракторнӧј станціјаме ыж-
данас, (140т жык, колоннаын овлӧ 25 тракторӧз)-
Машинно-тракторнӧј станціјаяс да колоннајас вӧ-

36-ӧд серпас. „Хуторок“-ныма МТС-лӧн баз а

чӧны договор ас гӧр рајонувса колхозкӧд вѣ-
му овмӧс бердса ужјас вылӧ.

Договор куѣта колхозјаслӧн мујас торјдсӧны
да став ужсӧ МТС.-јас заводичӧны вылыг гӧрӧм-
саъ лыбӧ коккӧм гӧрӧмсаъ, пемалӧны-нын урожај
вартӧмын.

37-ӧд серпас „Хуторок“ ныма МТС-лӧн тракторјас

Тажӧ ужгыс машинно-тракторнӧј станціја дон
ныдӧ колхозлыг бӧгтӧ урожајыс $1/4$ — $1/3$ јукӧнӧз,
культурајас серті. Тавыс ӧпріч колхозјас сетӧны

ТРАКТОРЈАС ВӨЧӨМ СССР-ЫН

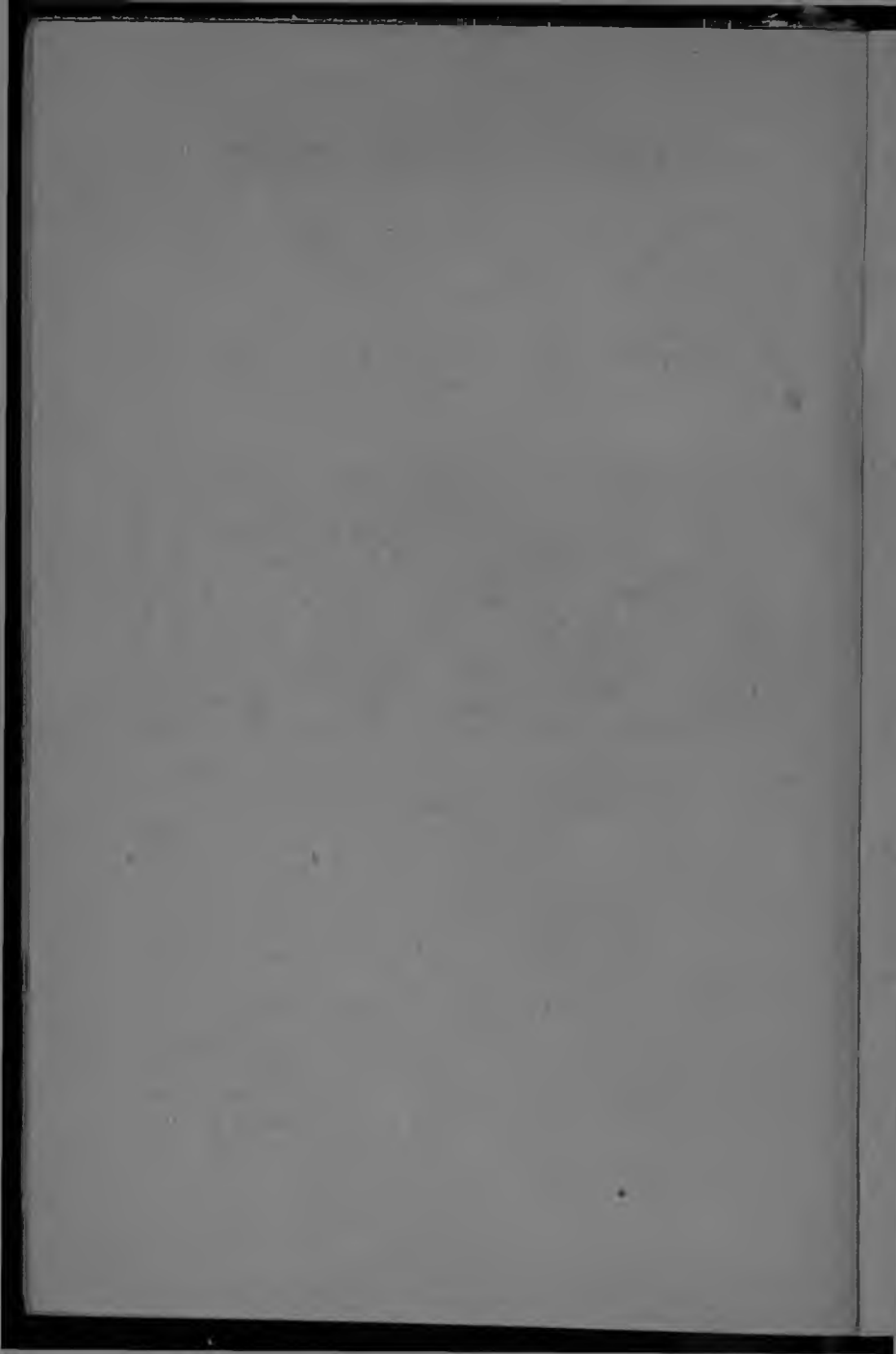
СССР-ын тракторјас вөчөм воме-воё паскалө. 1925-өд воын-на-кө сөмын Ленинградын „Красный Путиловец“ завод вөчтис кымын-кө со трактор, 1931-өд воё-нын сійө сетас 25000 трактор дај өнү ужалө трактор вочан Сталинградса завод, кодү быд во кутас лезны „Интернационал“ системаа 50.000 трактор. Өнү-нын Сталинградса завод быд-луи сетө 80 трактор.

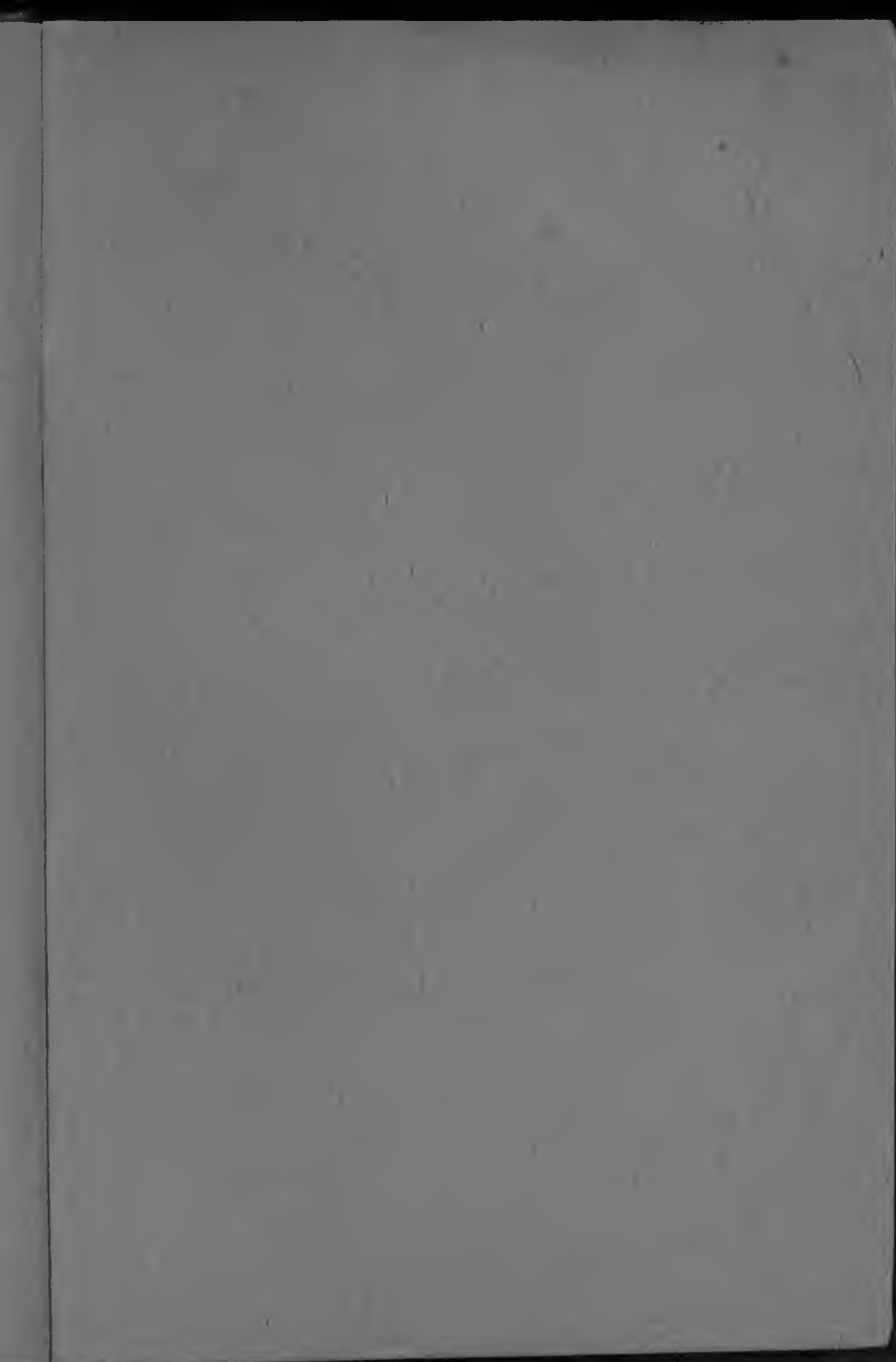

39-өд серпас. Тракторпөј завод пышкын сувгө-далөны америкаса станокјас.

Ештөдөсөны гусеничнөј трактор вөчан завод Харьковын да Челябинскын. Најө быд во кутасны сетны 40.000 тракторөн. Харьковса завод лезис-нын медвоzza тракторјас, таво-жө кутас ужавны і Челябинскса завод.

Сөвет Сојузса му вылын пјатилетка помасігөи кутасны ужавны уна со сурс тракторјас, кодјас нөшта өдзөдасны візму овмөсөс социализм туж вылө вештөм, вөвлытөма кыпөдасны коллективизация гы да дорвыв коллективизация подув вылын лөб бырөдөма кулакөс, кызі классөс, сиктын капитализмлыс медбөрја пыкөдөс.

дОНЬС 50 УР

753068

КОМИ-3

2-1044